

Verhandeling over de bouwkunde, met de noodige aanmerkingen en waarneemingen

<https://hdl.handle.net/1874/40629>

Aan den
Verdienstelyke Jongeling
Johannes Holtz.

Hom deszelfs getrouwe behulpzaamheid
in het onderwijs geeven, in de Bouwkundige
Rekenkunde, deze belooning ter zynner verdere
aanmoediging toegewezen, door de Bestuurders
van het Genootschap, onder de spreuk: *Mathesis
Scientiarum Genitrix*, binnen Leyden, den 17 April
1823.

W. Van Leijde D.
Voorz.

H. J. Prock Sec.

Rare
GA
1

S. LE CLERC

BOUWKUNDE.

gle *per* *Albirt Arel of 8 - 8447/18*
VERHANDELING

OVER DE

BOUWKUNDE,

MET DE NOODIGE AANMERKINGEN EN
WAARNEEMINGEN,

DOOR

SEBASTIAAN LE CLERC,

ROOMSCH RIDDER, TEEKENAAR EN PLAAT-
SNYDER VAN LODEWYK DEN XIV. KONING
VAN FRANKRYK, enz. enz. enz.

UIT HET FRANSCH VERTAALD,

DOOR

P. E. DUYVENÉ.

I. DEEL,

inhoudende

VERKLAARING DER PLAATEN.

Te AMSTERDAM

By HENDRIK GARTMAN.

A A N

DEN WEL EDELEN GROOT ACHTBAAREN HEER!

M^r. JOÄCHIM RENDORP,

VRY-HEER VAN MARQUETTE, REGEEREND
BURGERMEESTER DER STAD AMSTERDAM,

enz. enz. enz.

WEL EDELE GROOT ACHTBAARE HEER!

De Geaartheid van het Werk, het welke ik de eer heb UWEL ED. GROOT ACHTB: op te draagen; heeft my aangespoord de vryheid te neemen van UWEL ED. GROOT ACHTB: daar toe op de eerbiedigste wyze te verzoeken; vermits het zelve eene stoffe verhandeld, onder allen fraaye en nutte Konsten waar van UWEL ED. GROOT ACHTB: be-minnaar zyt, niet alleen byzonder gewaardeert; maar zelfs met eene

O P D R A G T.

alöm beroemde kunde en fmaak, ter verleediging van wigtiger beezigheeden geöeffend.

Het is derhalven een ftoutmoedigheid, alleen op deezen grond te hoopen, voor zulk eene geringe arbeid, als deeze naarvolging is, zoo eene byzondere eer te erlangen; en echter heeft het UWEL ED. GROOT ACHTB: behaagd, als Edelmoedige Befchermheer der Konsten, my dit verzoek toe te ftaan: Eene vergunning die in de ruimfte maate myne needrigfte dankbetuiging vereischt, en my ten fcherpften prikkel zal ftrekken, om naar maate myner vorderingen iets meerder tot den edele Bouwkunst toetebrenge.

Ontvang dan WEL ED. GROOT ACHTB: HEER! deeze Verhandeling in het Nederduitsch, als een teeken van de oprechtste hoogächting waarmede ik de eer heb te zyn

WEL EDELEN GROOT ACHTBAAREN HEER!

UWEL ED. Groot Achtbaarheids

Onderdaanigfte Dienaar

PIERRE ESAÏE DUYVENÉ.

VOOR-

V O O R - R E E D E N

V A N D E N

V E R T A A L E R .

Het is den beminnaaren der Bouwkunde te bekend, dat den Ridder S. LE CLERC (onder allen Konsten, waar van die groote Man bezitter geweest is,) eene uitmuntende roem in de Bouwkunde verworven heeft, om alhier als het ware, 's mans verdienste eenige luister by te kunne zetten: ook twyffelik geenfints, of den geene die verre genoeg gevorderd zyn, om over dit Werk te kunnen oordeelen, zullen daar in zoo veel goeds vinden, dat 'er voor Hen geen zwaarigheid zal overblyven, des Autheurs Konstvermoogens voor groot te erkennen.

Ik zal veel liever overgaan, iets te melden deeze myne opgenoomen Taak aangaande; alleen verzoekende, meerder op de goede inzigten, als wel op de keurigheid der uitvoering te letten. Al voor lange tyd heb ik voor dit Werk eene byzondere achting gevoed; alhoewel gegrond op de getuigenisse der geene, die door hunne kunde en goede smaak, zecker recht verkreegen hadden, om over de waarde van Bouwkundige Werken te moogen oordeelen, hierby gevoegd, de weinige vorderingen die ik in deezen konst maakten, wierden zoo veele middelen om my te doen besluiten, dit Werk, (opzigtyk het geene daar in verhandeld word,) ten leidsman te verkiezen; deels om de schoonheid en juistheid van de proportiën der Ordens, ten andere om de verscheiden deelen die tot de Ordens behooren, en dus by het zaamstellen van een Gebouw met dezelve in verband gebragt moeten worden, en eindelijk om de korthed en klaarheid der manier van onderwys; als zynde zoodaartig ingerigt, dat het zelve niet onvoegelyk voor een Tafel der Bouw-Ordens aangemerkt kan worden: Want, in wat werk over deeze stoffen, en voornaamentlyk in onze Taal, vind men alles na de onderscheidene voorkomende gevallen, zoo uitgestrekt en teffens duidelyk verhandeld? Wie van de Bouwkundige Schryvers, geeft zoo uitgebreid als deeze Autheur, verschillende proportiën voor Ordinantiën van Colomne of Pylasters? wie heeft tweederly zwaarten, voor Hoofdgestellen op Colomne met of zonder Piedestallen vastgesteld? men heeft alleen het oog op de vertoogfchetzen te slaan, en ras is men in twee à drie ge-

VOORREEDEN VAN DEN VERTAALER.

vallen, van Hoofdgestellen verschillende in grooten en schikking (schoon van een Orden) voorzien: Wel is waar dat het vergrooten, of verkleinen van een Hoofdstel, by eenige als een zaak van weinig moeiten aangemerkt word, doch het teegendeel is echter zeker, ten waare de gantsche zaak bestond, alleen in het veranderen van de hoogtens en Sprongen der Hoofddeelen; Neen, allen moeten zy, zoo wel Hoofd- als mindere deelen en leeden, geene uitgezonderd, met elkander, en yder in het byzonder verschikt en veranderd worden zal het Hoofdstel niet ontbloot zyn van deszelfs eigenaartige schoonheid en geregelde Proportien; en zulks te verrigten, zoo uitmuntend als dit Deel der Kunst in dit Werk voorkomt, is meerder arbeid als men oppervlakkig denkt. Laat ons hier toe eens zien, welken gevallen door het veranderen des Hoofdstels ontstaan, en uit den weg geruimd moeten worden: Men vervaldd onmiddelyk in zwaarigheid met de Mogdillions, uit deeze met de deelen van het Platfond der Kroonlyst, al weeder met de tusschen-spatien der Colonne, hieruit met de Proportien der Poorten, en zoo voorts uit den eene onregelmatigheid in den andere; dit alles voortekoomen of uit den weg te neemen, (het welk zekerlyk, by de vergrooting of verkleining van een Hoofdstel in het oog gehouden moet worden,) is iets van geene geringe moeiten; echter is het hier voor de voornaamste gevallen, zeer uitvoerig verrigt. Wie der Bouwkundige Schryvers, heeft het op elkander plaatzen der Ordens, het zy Colonne of Pylasters, zoo Meesterlyk ter uitvoer gebragt? indien wy aldus wilde voortgaan, zouden wy een reeks van dergelyke vraagen kunnen voorstellen: Doch laat ons weeder tot den draad onzer reeden koomen.

Ik heb reeds gezegd, dat dit werk door my voor een Leidsman der Ordens wierd genoomen; deeze keur gedaan zynde, besloot ik weinig tyds daar na, den hoofdzaakelyke Inhoud, ten nutte van een myner Vrienden te Vertaalen, zonder gedachten om daar meede onder de oogen myner Konstlievende Landsgenooten, te voorschyn te koomen; te meer, daar door het groot getal Plaatzen, zulks niet, dan met grooten kosten geschieden konden; doch welhaast wierd dit besluit vervangen door het denkbeeld, van moogelyk den Liefhebber eenige dienst te kunnen doen, met dit werk te vertaalen en aan het publicq meede te deelen: Een gedachten, ontstaan uit overweeging, dat het zelve in zyn soort een Eenling in de Hollandsche Taal zouden zyn; voegt hier-

VOORREEDEN VAN DEN VERTAALER.

hierby (en dit drong my ten sterkste tot de onderneeming) dat ik bereids opgenmerkt heb, dat, hoe groot de liefhebbery ook is, om allerly soorten van werken uit het fransch te vertaalen, teegenwoordig de Bouwkundige daarvan uitgezonderd schynen te blyven, en dus veele Liefhebbers, van een groot getal schoone lesfen ontflooken zyn, ik wilde derhalven, zoo veele myne geringe vermoogens toelieten dit gebrek eenigzints verzagten, en teffens andere van meerder bekwaamheid uitlokken, om als het waare, iets van meerder belang en andere geëardheid meede te deelen.

Het besluit genoomen hebbende, beproefde ik, of ook de Origineele koopere platen uit Parys te bekoomen waaren, dan wel of 'er een getal afdrucken, toereikende voor een uitgaave in het Hollandsch, my toegezonden konden worden; met gedachten om zoo het gelukke de Platen magtig te worden, dezelve zoodaanig te laten vermaaken, dat voor de fransche woorden, hollandsche in de plaats kwaamen; of in het tweede geval, naamentlyk, afdrucken te kunnen verkrygen, was myn gedachten, de onduitsche woorden door kântteekens of bylaagen te vertolken; dan deeze poogingen waarvan ik my niet veel goeds voorstelden (overtuigd zynde dat het fransche Werk zelfs, niet zoo maklyk, als wel andere te bekoomen is,) wierden welhaast vereidelt; hoorende dan dat de Platen verbrooken, en dus niet meer te krygen waaren, was ik verpligt, wilde ik niet van besluit veranderen, dezelve in het koper te laten naarvolgen. Inmiddels een weinig van het Etzen magtig zynde, begreep ik, dit in het koper brengen zelv' te doen, schoon volleedigd overtuigd, dat zulks door my niet met die sierlykheid zoude geschieden, als of het door de hand eens Graveerders gedaan was geworden; maar bezeffende, dat deeze Platen geenszints als kabinet stukjes, maar als Vertoog Schetzen aangemerkt behoorden te worden, heb ik zulks ondernoomen. Zie daar de reedenen die my aangemoedigd hebben, dit Werk Vertaald, myne landsgenooten aantebieden, beoogende alleen daar meede den Liefhebberen geene ondiens tē doen. Kan zulks geschieden, zoo zal ik myne moeite ryklyk beloond achten, en mischien in vervolg van tyd, iets van andere geartheid over deezen Konst onderneemen. Maar geschied het teegendeel, dan zal ik my vergenoegen, met de gedagten van ten minsten daar na gedongen te hebben.

PIERRE ESAÏE DUYVENÉ, 1781.

VOOR.

V O O R - R E E D E N

V A N D E N

A U T H E U R.

*M*yn voorneemen geenszints zynde, om in dit *Werk* allen de onderscheide deelen der *Bouwkunst* te verhandelen; zo melde ik niets van de werkdaadige manier van *Bouwen*: als van het leggen der *Fondamenten*, het oprichten der muren of *Timmerragiën*, de kennisse der hoedanigbeeden van *steen*, *bout*, *kalk* enz, derzelver bereidingen en wat dies meer is: deeze kundigbeeden, (die niet van myn beroep zyn) vind men genoegzaam verhandeld door *Vitruvius*, *Palladio*, *Vignola*, *Savot*, en by verscheiden andere zeer bekende *Bouwkundige Werken*.

Dus verbind ik my in dit *Werk* tot niets anders, dan dat geen, dat opzigt heeft tot de schoonheid, goede sinaak en sierlykheid der voornaamste deelen, die in het zaamenstellen van een schoon en treffelyk *Gebouw* voorkoomen; hiertoe geef ik *Ordens* van *Colonne* en *Pylasters*, op nieuwe maaten en verdeelingen; vervolgens voeg ik hier by de deelen, die gezegde *Ordens* kunnen vergezellen; beneevens de waarneemingen die men doen moet in het zaamenstellen, en de aanmerkingen die ik noodig oordeelde te moeten doen, om den min geöeffende voor zekere, vry algemeene gebreeken te behoeden; *Gebreeken*, die mischien door haer niet zoude ontdekt of gekend, om 'er zig van te kunne vermyden; veel min 'er zig in onderwyzen door anderen *Verhandelingen*, dewyl tot beeden, zy die over de *Bouwkunst* geschreeven hebben, niets daar van aanroeren; schoon veelen deezer, zig hebben uitgebreid door kleinigbeeden van weinig waarden.

1

VERHANDELING

OVER DE

BOUWKUNDE.

E E R S T E A F D E E L I N G,

Dienende tot Inleiding.

L I D I.

Van de Bouwkunde in 't Algemeen.

De Bouwkunst in het Algemeen is de Weetenſchap van goed te Bouwen; en deeze Weetenſchap verdeelt men in twee Hoofddeelen, waar van de eene de Burgerlyke en de andere de Krygsbouwkunde genoemd werd.

Door de Burgerlyke beoogt men den Menſch voor de ongemakken der Lugt te beſchermen, en hun te geeven zodaanige woonplaatsen die vast, ſterk, gezond, gemakkelyk en aangenaam zyn.

De Krygsbouwkunde, gemeenlyk Veſtingbouw genaamt, ſtrekt tot beveiliging en verſterking van geheelen Staaten en Steeden; en dit gedeelte zal ſtof leeyveren tot een andere Verhandeling.

De Burgerlyke Bouwkunst, kan tweezints beſchouwd worden. Ten eerſte in het Ontwerp of de Teekening van een Gebouw, en in de tweede plaats in de Bouwing en bewerking van het zelve.

In het Ontwerp, geeft men acht op de verdeeling der Vertrekken, op derzelve gebruik en gemak; op het ſchoon voorkoomen van het Gebouw, op de nette overeenkomst der onderſcheide deelen van het zelve, en op haar Proportiën en Cierlykheid.

In de Bouwing geeft men acht op de deugd der Fondamenten, op de vaſtheid van het Metzelwerk, op de hoedanigheeden van Steen, Kalk, Zand, Ciment, Hout enz. of om beeter te zeggen, de werkdaadige Bouwing heeft zyn onder-

scheide deelen; als het Metzelwerk, Timmerwerk, Leidekken, Smitswerk en wat dies meer is.

Men maakt gemeenlyk het ontwerp van een Gebouw door drie Teekeningen, door den eersten deezer die men Platte Grond (Plan) noemd, toont men de uitgestrektheid van de plaats die het Gebouw zal beslaan, en de verdeeling en schikking der Vertrekken en mindere gemakken.

Door de tweede, wyst men niet alleen aan de hoogte en het getal der Verdiepingen, maar ook welk een voorkoomen en schikking het Gebouw van buiten zal hebben; deeze noemt men den Opstal.

Door de derde die men de Doorsneede noemt, doet men al het binnenste van het Gebouw zien; en het is op dusdanige drie Teekeningen, dat den onderneemer zyn Bestekken reguleert, waar meede hy aanwyst tot hoe verre de kosten van het Bouwen zullen gaan, en hoe veel tyd men tot de onderneeming noodig heeft.

Het Ontwerp of de Teekening die men maakt van een Gebouw, is of van een eenvoudige Wooning of van een heerlyk en pragtig Gebouw, en de zaamenstelling van deezen is het eenige onderwerp van myn Verhandeling.

L I D 2.

Van de schoone Bouwkunst of edele manier van Bouwen.

Deeze manier van Bouwen, is die waar van de oude Grieken en Romeinen ons de eerste denkbeelden gegeven hebben, door de heerlyke Gestichten die zy opgericht hebben ter verheerlyking van hunne Goden en Vorsten, en byzonder voor den openbaaren Pragt, deeze waaren de Tempels, de Paleizen, de Renbaanen, de Schouwburgen, de Triumphboogen, de Badstooven, de Grafsteeden, en meer zoortgelyke Gestichten en Gedenkteekens, waar van slegts eenige overblyffelen, heeden nog doen zien, hoe groot de beschaafdheid en de magt dier Volken geweest is.

Men onderscheid deeze Bouwkunde van de gemeene en de gewoone, door deszelfs ordens van Colonne en Pylasters, door de deelen die deeze ordens vergezellen, als Frontespitsen, Nisfchen, Balustradens, Vaazen, Standbeelden en andere Cieraaden; en eindelyk door die pragtige en edele Ordonantien van *Vestibules* of Voorzaalen, *Peristilens* of vooruitsteekende Portaaln, Coepels,

Zaa-

Zaalen en Gewelven; welke allen door de Bouwmeesters uitgevonden zyn, om de Gebouwen zo pragtig zaam te stellen, dat dezelve altyd den luister, der geene voor welke zy gesticht werden klaarlyk aantoonen.

L I D 3.

Van de Weetenschappen die 'er vereischt werden, om een goed Bouwmeester te zyn.

Onder de Konsten en Weetenschappen, is de Bouwkunde eene der uitgestrekte en moeilykste, het is daar om dat die geene die zig tot deszelfs beoeffening bepaalt en 'er zich bekwaam in tracht te maaken, geen een Weetenschap moet verzuimen, die hem vernuft inboezemt, hem verstand, goede smaak en nauwkeurigheid geeft, omtrent al het geen maar eenige betrekking tot de Gebouwen heeft.

Deszelfs uitgestrektheid kan echter bepaald werden, aan de Teekenkunde, Meetkunde, Reekenkunde, Luigwerkkunde, Steenhouwkunde, *Perspectief* of Doorzichtkunde, het Landmeeten en de Waaterbouwkunde.

In het byzonder heeft een Bouwmeester de Teekenkunst noodig, zynde het middel waar door hy deszelfs verheevene denkbeelden, en al de zwier en schoonheid die hy aan zyn Werk begeert, te kennen moet geeven, het zy dan in het geheel of in de byzondere deelen.

De Meetkunst is hem aller noodzaakelykst, om zekere en onweerspreekelyke gronden te hebben, waar op hy in het beoeffenen van de Kunst zig kan vertrouwen.

Hy kan geenzints buiten de Reekenkunst, maar moet dezelve volkoomen machtig zyn om Bestekken en Uitrekeningen te maaken, waar door hy aan kan toonen, de hoeveelheid der Materiaalen, Geld en de Tyd die tot den Opbouw vereischt werd.

Hy moet vooral in de Steenhouwkunde ervaren zyn, om Boogen: Poorten, Trappen, Gewelffels en alle Bouwkundige in de Lugt op te regtene en uit het lood staande Voorwerpen, goed te ordineeren.

De *Perspectief* of Doorzichtkunde is hem zeer nuttig, om door een enkele Teekening de uitwerking van een geheel Gebouw te doen zien, wanneer het zelve opgerigt zal zyn.

En welk voorrecht zal hy niet genieten van de Werktuigkundige Weetenschappen, dewyl deeze hem dienen zullen om de werktuigen die tot het Bouwen noodig zyn, te kunnen ordineeren.

De kennis van het Landmeeten en de Waterbouwkunde, zullen hem dienen tot de bestiering van het Waater.

Maar boven dit alles, is een goede smaak het noodzaakelykste vereischte van een Bouwmeester, dezelve is niet te bekoomen, dan door zig in de Teekenkunst ervaaren te maaken, en deeze zal hem de schoone en grootfche manier van Bouwen, van den mindere doen onderscheiden, welk eerstgenoemde hy den voorrang moet geeven; indien zyn betrachtingen strekken ter verkryging van roem en achting.

L I D 4.

Van de Ordens der Colonne.

Van allen de deelen die tot het zaamenstellen van een Prachtig Gebouw behooren, zyn de Ordens der Colonne de voornaamste.

Door Orden verstaat men gemeenlyk een Colom, draagende zyn Hoofdstel; doch een Orden word volkoomen als dezelve op een Piedestel verheeven is.

Het Piedestel, de Colom en het Hoofdstel zyn drie deelen, die yder door drie andere zaamengesteld zyn.

De deelen van het Piedestel zyn het Voetstuk, de Teerling en de Dyklyst.

Die van de Colom het Baziment, de Zuilschagt en het Capiteel.

Die van het Hoofdstel, het Architraaf, het Fries en de Kroonlyst, yder deezer deelen, heeft weederom zyne mindere, dewelke men in het algemeen Lysten en Cieraaden noemt.

L I D 5.

Van de onderscheiden Ordens der Colonne.

De ouden hebben ons vyf Ordens gegeven, de Tuskaansche, de Dorische, de Jonische, de Romeinsche en de Corintische.

De Tuskaansche is de allersterkste en eenvoudigste van allen, en deszelfs naam geeft zyn oorsprong te kennen.

Indien men de Heer de CHAMBRAY in zyne vergelyking der Ordens, (*Parallele d'Architecture*) wil gelooven; verdiend deeze Orden niet dan aan buiten-
hui-

huizen en by boerfche en plumpe gelegendheeden gebruikt te worden, en het is zeker dat volgens de manier waar naa VITRUVIUS, PALLADIO, en eenige anderen hem gehandeld hebben, verdiende dezelve in 't geheel niet gebruikt te worden, doch ik oordeel dat ingevolge de zaamenstelling van VIGNOLA in zyn Eenvoudigheid, Schoonheeden zyn, die ons verplichten dezelve niet alleen te achten, maar ook te gebruiken, en dat niet slechts aan Particulieren gebouwen, maar ook aan Publieken; gelyk als aan Poorten van Plaatsen, en Markten, Stads Magazynen, en zelfs aan Paleifen by Vorsten en Heeren; alwaar men dezelve bekwaamlyk plaatsfen kan, aan de beneede Vertrekken voor bediendens, aan Stallen, en in het algemeen, aan zoodaanige gelegendheeden, daar Sterkte en Eenvoudigheid vereischt worden, en daar teederder Ordens niet voegen.

De Dorifche Orden is ons door de Grieken gegeven, en is de oudsten van allen; deszelfs zaamenstelling is grootsch en eedel; de Trifligten, die het cie-raad van het Fries zyn, en eenige overeenkomst met de gedaante van een Lier hebben, doen gelooven, dat deeze Orden uitgevonden is om gebruikt te worden aan zekere Tempel APOLLO toegewyd, maar dewyl men thans teederder Ordens voor de Tempels heeft, kan men deeze gebruiken aan Stadspoorten, Waapenzaalen, Zaaln voor Lyfwagten, en dergelyke tot de Waapenen betrekelyke plaatsfen, alwaar byzonderlyk sterkten, met eedele en trotsche eenvoudigheid gepaard moet gaan.

In de alleroudste overblyffelen van deeze Orden, vind men de Colomne zonder Bazimenten, en geen geringe zwaarigheden doen zig op, om 'er een voldoende reden van te geeven. De Heer DE CHAMBRAY, in zyne Vergelykingen der Ordens, wil met VITRUVIUS, dat deeze Colom, zynde naar de gedaante van een naakt, sterk, en zwaar gezeenuwt Man, (als by voorbeeld HERCULES) ontworpen en zamengefteld, geen Baziment moet hebben. Achtende dat de Bazimenten der Colomne de schoejinge of voetzoolen des Mans te kennen geeven; en dewyl deeze schoejinge geen weezentlyk deel van de Man zyn, verwerpen zy de Bazimenten; maar ik oordeel, dat men geen Colom zonder Baziment goed kan keuren, of men moest op hetzelfde oogenblik het denkbeeld vormen van een Man zonder voeten, veeleer als zonder schoejinge of voetzoolen. Daarom zoude ik liever zeggen, of dat de oude Bouwmeesteren nog geen Bazimenten aan de Colomne uitgedacht hadden, of dat zy dezelve niet gebruik-

ten, om de ruimten op de vlakke grond te behouden; doordien de sprongen en hoeken van een Baziment voorwerpen zyn, die den voorby of doorpasfeerende kunnen doen struikelen; te meer, daar men in die tyden de Colomne zeer dicht by elkander plaasten: zoo dat, had men Bazimenten aan dezelve gebragt, zo zouden de doorgang te bekrompen en dus ongemakkelyk geweest zyn: en wel denklyk is het om deeze reden dat VITRUVIUS wilde, dat men het Plint van het Tuskaansch Baziment rond maakte: dewyl deeze Orden (hoedanig hy dezelve ook voorstelden) byzonderlyk geschikt is voor plaatzen daar het gemak in plaats van de schoonheid den voorrang moet hebben. Wat 'er ook van zy, iemand van goed oordeel zal wel toestaan willen, dat het Baziment een groot cieraad voor de Colom verstrekt, dat het zelfs zeer noodig is, om de Colom vast te doen staan; en dat indien men geen Colomne zonder Bazimenten meer maakt, zulks een zienlyk teeken van het verstand onzer Bouwmeesteren is, veeleer als een vooroordeel, gelyk als eenige aanbidders der oudheid willen.

Het eerste denkbeeld van de Jonische Orden, is ons door de Joniërs gegeven, die, gelyk VITRUVIUS zegt, de Colom zaamengefeld hebben, naar een Jonge Dochter, in het hair gekapt, en van eene sierlyke en aanminnige houding; in plaats dat voor de Dorische, een kloek Man, ten voorbeeld genomen is; men zegt dat de Tempel van Diana te Ephesen (het beroemdste gebouw der oudheid) naar deeze Orden gebouwt is geweest. Tegenwoordig kan men deezen Orden gebruiken aan Gestichten, daar godsdienstlyke zaaken verricht werden, aan Plaatzen daar het Recht gehandhaafd word, aan Vertrekken die voor Vrouwen geschikt zyn, en op meer andere plaatsen, alwaar een stille eenvoudigheid vereischt werd.

De Romeinsche Orden werd gemeenlyk *Composita* of gemengde genoemd, ter oorzaake dat het Capiteel der Colom zaamengefeld is door de voornaamste deelen der andere Capiteelen. Het heeft een quart Rond, als het Tuskaansche en Dorische. Voluten als het Jonische, en daar onder een dubbele rei Blaaden gelyk het Corintische.

Ik noem deeze Orden de Romeinsche, om dat ik, met veel andere geloof, dat 'er die Volkeren de Uitvinders van zyn. De meeste onzer Bouwmeesteren gevestigd op de gewoonte, plaatzen dezelve agter de Corintische; zonder twyfel om dat het de laatsten uitgevondene is, en men ziet niet, als SCAMOZZI, die dezelve op de Jonische laat volgen; doch deeze Autheur is hier in zo voor-

zich

zichtig, dat ik hoegenaamd geen zwaarigheid vind hem na te volgen. Deeze Orden kan aan alle plaatzen gebruikt worden, daar sterkte, sierlykheid en rykdom byeen gevonden moeten worden.

De Corintische Orden is de edelste, rykste en tederste van allen, het is om wel te zeggen een volkomen Proefftuk der konst, ons door die van Corinthen gegeven; dezelve moet gebruikt worden aan de pragtigste en heerlykste gebouwen.

Deeze verscheiden Ordens zyn zeer verstandig zaamengesteld geworden, om aan de onderscheiden gebouwen, die de nooddrift en pracht den menschen deed verheffen, gebruikt te worden; zy zyn zelfs ieder in haar soort meer of min eenvoudig gemaakt geweest, volgens het gebruik daar de gebouwen voor moeste dienen, en ingevolgen de rykdom der Vorsten, Volken of Particulieren die ze deeden bouwen.

L I D 6.

Over de onderscheiden Manieren op welke de vyf Ordens zyn verbandeld, met aanmerkingen op die van VIGNOLA en PALLADIO.

Indien de Ordens weezentlyke en welbekende schoonheden gehad hadden, dan zoude de Bouwmeesteren verpligt geweest zyn onderling met de andere overeen te komen omtrent de proportiën en maaten der gezegde Ordens: maar deeze schoonheden die slegts van een willekeurige verkiezing afhingen, dewyl geene van dezelve onweerspreekbre bewyzen eigen zyn, zyn oorzaak dat die geene die over de Kunst handelde, ons verschillende Regels, overeenkomstig hun smaak en verstand, gegeven hebben; echter is het zeker dat (alhoewel een en dezelve Orden verschillende schoonheden en proportiën heeft) onder die schoonheden en proportiën eenige zyn die meerder behaagen en algemeener goedgekeurd zyn dan anderen.

Onder de voornaamste Auteurs die over de Bouwkunst geschreeven hebben, zyn PALLADIO en VIGNOLA de geene die het meest gevolgd worden; maar veel wel ervaren Meesters stellen in twyffel wie hunner den voorrang verdiend; dewyl ieder aan zyn Ordens byzondere schoonheden gegeven heeft; niet te min laat het groot onderscheid, het welk men in hun zaamstellinge ontdekt, niet toe, dat men dezelve ziet, zonder keur ten opzichten van eenige omstandigheden te doen. By voorbeeld, de Regel van VIGNOLA,
die

die een vierde der Colom aan alle Hoofdstellen geeft, behaagt my minder als die van PALLADIO, die deeze hoogte in zyn drie laatsten Ordens verminderd, ik wil zeggen, dat de Hoofdstellen van VIGNOLA, my te lomp en te zwaar voorkomen; byzonder in de Jonische, Romeinsche en Corintische Ordens, en allermeeft indien de Colonne op geen Piedestallen staan.

Integendeel, de Piedestallen van VIGNOLA, die in alle Ordens een derde des Coloms hoogte hebben, behaagen my om haar scheutigheid beter, als die van PALLADIO; die minder hoogte hebbende, my te ingedooken voorkomen.

Ten andere zyde, het Voetstuk dat VIGNOLA aan zyn Piedestal geeft, oordeel ik ten opzichte van de geheelen Orden te klein: en het Voetstuk dat PALLADIO aan het zyne geeft, te groot en te zwaar ten opzichte van zyn Piedestal.

VIGNOLA kan ik niet pryzen, dat hy aan de Jonische Colom, het Baziment van VITRUVIUS gegeven heeft, en het Attische Baziment, dat zonder tegenzeggen het fraaifte is, uit alle zyne Ordens verworpen heeft.

Ook komt my voor, dat PALLADIO beter gedaan zou hebben, indien hy, in naarvolging der Ouden, het Attische Baziment aan de Jonische Colom gegeven had, dan aan de Dorische, alwaar een eenvoudiger, als dat van VIGNOLA, beter overeenkomst met de kloekheid deezer Orden heeft.

Eene middelmaatige kennis heeft men slechts noodig om door het beschouwen van de Tuskaansche Orden van VIGNOLA, die van PALLADIO te veroordeelen; als zynde slegt zaamengefeld, omtrent in alle zyne deelen; voornaamentlyk de Zuilschagt, die onregelmatig word, door deszelfs groote verdunning.

Ook oordeel ik, dat PALLADIO beter gedaan zou hebben, zo hy Tanden in zyn Jonisch Hoofdstel geplaatst had, als het met Modillions te versieren, dewyl de Tanden, het eigenaartig cieraad deezer Orden zyn; gelyk VIGNOLA zeer wel in acht genomen heeft, de Modillions zyn te kloek voor deeze Orden die overeenkomst moet hebben met de tederheid van een jong Vrouwenbeeld.

VIGNOLA heeft niet veel voorzichtiger gedaan, met aan vier van zyne Ordens Tanden te geeven; het is wysfelyk van een Bouwmeester, zo wel in de Ornamenten, als in de Hoofddeelen eenige verandering te brengen.

Ook heeft volgens my, VIGNOLA niet wel gedaan, toen hy in de Dorische Or-

Orden, kleiner Tanden geplaatst heeft, als in de Jonische, Romeinsche en Corintische, dewyl de Dorische de minst tederste van deezen Ordens is.

Maar, kan men PALLADIO goedkeuren, de Corintische Colom zwaarder gemaakt te hebben als de Romeinsche? terwyl het Romeinsche Capiteel minder teder is als het Corintische; en moest VIGNOLA deeze beide Colonne een en dezelve Proportie geeven? Was hy niet verplicht acht te slaan op het onderscheid dat in de Capiteelen gevonden word? en dus meer tederheid aan de Corintische Colom, dan aan de Romeinsche geeven.

Noch kan men zeggen dat, indien VIGNOLA, de Hoofdgestellen van zyn drie laatste Ordens, te zwaar verordend, PALLADIO in tegendeel zyn drie laatste te ligt verkoofen heeft.

Ook merk ik aan, dat VIGNOLA zyn Corintische Modillions te lang bepaald heeft, dewyl ze elkander in de ingaande hoeken van het Hoofdgestel in de weg zyn; en dus in die hoeken, veel kleiner Roofen komen, als tuschen de andere Modillions; het welk een zeer groot gebrek is, dat PALLADIO heeft weeten te vermyden, door tuschen de zyne, nette vierkante te behouden.

Laaten wy nog zeggen, dat VIGNOLA het Blok of den Teerling, van zyn Corintische Piedestel, te hoog verkoofen heeft naar het Voetsruk; en PALLADIO te laag naar het zyne.

Eindelyk, als men de Poorten van VIGNOLA gadeslaat, bevind men dezelve beter geproportioneerd als die van PALLADIO; die haar te wyd in zyn eerste, en te naauw in zyn twee laatste Ordens gemaakt heeft.

Ik zou my nog in eene groote verscheidenheid kunnen inwikkelen, door een proefneeming, van de Profillen der Lysten van deeze Autheuren; waar van 'er veele onverdraagelyk zyn; zynde zaamgesteld van slegt verkoozene Leeden en Lysten, die weinig overeenkomst hebben, met de plaatzen daar men dezelve verordend vind.

Het zyn deeze en veel meer andere aanmerkingen, die my tot het zaamenstellen deezer Verhandeling de gelegenheid gegeeven hebben. Ik wensch dat die geen die my de eer aandoen deeze Verhandeling te doorzien, genoegzaam verlicht zullen zyn, om 'er zelve over te oordeelen, of dat zy het willen overlaaten aan de kundigheden die ik verkreeger moet hebben, in de Teekenkunde en Mathematische Weetenschappen; het welk de voornaamste Grondslaagen zyn die ons in deeze Studie bekwaam moeten maaken.

B E R I C H T.

Ik geef hier de vyf algemeene Ordens, op nieuwe Maaten en Proportiën; met een tweede Tuskaansche, die ik tusfchen de eerste en de Dorische plaats geef.

Een Spaansche, die ik tusfchen de Romeinsche en Corintische plaats, en op het einde van het Werk geef ik een Franschen Orden.

Voorts ben ik niet van meening in groote onnutte redenen te treden, dewyl ik Vertoogfchetzen geef, die zich van zelfs en op de enkele beschouwing verklaaren; ik zal alleen maar zodaanige waarneemingen, of onderrichtingen en aanmerkingen maaken, als ik tot het onderwys der Leerlingen noodzaakelyk oordeel.

Het Modul, waar van ik my bedien, is de halve onderdikte der Colom, altyd in 30 gelyke deelen verdeeld.

De Nommers in de Schetzen geeven Modul te kennen, wanneer zy door een — gevolgd worden, zo niet, toonen dezelve niet dan minuten aan.

VERHANDELING

OVER DE

BOUWKUNDE.

TWEEDE AFDEELING,

Over de Ordens der Colonne.

EERSTE SCHEETS.

Van de Tuskaanfete Orden.

De zaamenstelling van deeze Orden, is genoegzaam overeenstemmende met die van VIGNOLA, die dezelve zo ver zulks doenlyk was, in de grootste eenvoudigheid gesteld heeft.

De Colom heeft de hoogte van 14 modullen, het Piedestal 4—25. Het Hoofdstel 3—15. Zo dat de Colom omtrent driemaal de hoogte heeft van het Piedestal, en viermaal die van het Hoofdstel, de geheele Orden maakt dus 22—10.

Om deeze Orden te Teekenen, moet men ten eersten de Grondlyn AB trekken, de Perpendicular CD oprechten, die het Centrum of de As van de geheelen Orden is, en de Schaal EF maaken, die men door modullen of halven diameters der Colom verdeeld, en een deezer modullen wederom in 30 minuten verdeelen; Neemt vervolgens 4—25. voor de hoogte van het Piedestal CG, 14 modul voor de Colom GH: en 3—15 voor het Hoofdstel HD. Voorts de verdere deelen na de volgende Verdoogschetzen.

Deeze weinige woorden heb ik noodig gedacht te moeten zeggen, om den Leerling aantewyzen, hoe men een Orden moet beginnen te Teekenen, en ik oordeel genoeg gezegt te hebben, om hem in staat te stellen, het overige van deeze Orden zonder hulp te kunnen vervolgen, en zonder moeite de behandeling der andere Ordens te kunnen bevatten; veronderstellende dat die zich tot

de Bouwkunde begeeft, reeds zo veel van de Meetkunst weet, om alles door een half woord te verstaan.

Van de Tufchenruimten der Colonne. Schets 2.

In deeze Schets, alwaar de Colonne zonder Poorten en Piedestallen zyn, geef ik drie verschillende Tufchenspatiën, een groote, een middelmaatige en een kleine, de eerste en tweede toonen aan de meeste en minsten wyden, die men gevoegelyk tufchen de Colonne van deeze Orden geeven kan, wanneer zy zonder gekoppeld te zyn, elkander een voor een volgen; en de derde doet zien, hoe verre zy nadere kunnen, indien men de Colonne, twee aan twee, dat is, gekoppeld maakt.

Wanneer men de Colonne dusdaanig koppeld, moet men tufchen elk paar, voor de grootste wydte, 9 modul geeven, te reekenen van den eene As tot den andere, doch indien de Colonne, zonder gekoppeld te zyn, elkander vervolgen, moeten zy 4—20 of 6—20 van het eene Centrum tot het andere tufchenruimte hebben.

Men ziet ook in dezelve Schets de Maaten om de Colonne naar te plaatzen indien men Poorten of Boogen tufchen dezelve maakt. Echter moet men zich niet voorstellen omtrent deeze Maaten zo bepaald te zyn, dat geen de minste verandering plaats zoude kunnen hebben, edoch hoe minder hoe beeter.

Van de Colom. Schets 3.

De Colom is zaamengefteld uit 3 deelen. Het Baziment, de Zuilfchagt en het Capiteel.

De Schagt eindigt van boven altyd door een Astragaal, en van ondere door een Band, die men op deeze plaats den Zoom noemt. De Schagt verminderd gemeenelyk van dikte naar boven, en deeze vermindering begint op de hoogte van een derde der Colom; naamentlyk, men verdeeld de hoogte van de Schagt in drie gelyke deelen, waar van men het onderfte te Lood op het Baziment laat rusten, en de twee andere deelen van deszelfs dikte ongevoelig en zonder Lammigheid tot onder het Astragaal (alwaar de verdunning eindigt) doet verminderen.

Eenige geeven de Colonne op de hoogte van de eerste derde der Schagt een weinig meerder dikte, dan op het Baziment, het welk dus dezelve als uitgezet

en

en met een Buik maakt, maar deeze verdunning naar het Baziment moet niet meer als een minut, of ten hoogste een en een half zyn.

Doch indien men van deeze verdikking gebruik maakt, zoude ik liefst hebben dat men 'er reden voor had, gelyk zulks nodig is, wanneer men drie Ordens op elkander plaatst, het geen men in het vervolg van dit Werk ook zal ontmoeten; anderzints zal men beter doen deeze opzwellling niet werkitellig te maaken.

Waarneeming.

Een Colom moet altyd juist te lood op zyn Baziment staan, niettemin begeert VITRUVIUS, dat 'er plaatzen en gelegendheden zyn, daar dezelve om de sterkte naar de Muur van het Gebouw moet overhellen, namentlyk hy wil, dat men de verdunning die altyd aan de beide zyde genomen word, enkel en alleen van de buitenkant der Colom neemt, op dat dezelve als eene tegensterkte het gebouw vaster doet zyn; maar, om dat deeze onregelmatigheid niets dan mismaaktheid aan het gezicht verschaft, ben ik van gedachten, dat men VITRUVIUS dies aangaande niet na moet volgen.

Aanmerking.

Men ziet aan eenige oude Gebouwen Colomne, waarvan de verdunning onmiddelyk op het Baziment begint, het welk ook zeer geschikt voorkomt; edoch, deeze manier is uit het gebruik en geheel door onze hedendaagsche Bouwmeesteren verlaaten.

Waarneeming. Schets 4.

Veel geachte Bouwmeesteren hebben dikwils de Schagten der Colomne omkringd met Banden of Blokkingen, gelyk men hier van een voorbeeld ziet aan het Paleis van Luxembourg, en andere aanzienelyke Gebouwen, doch dit soort van *Rustique* of Boersche Cieraaden, zyn geenzints navolgbaar, ten waare aan Poorten, Citadellen of Gevangenissen, om hier door het inkomen deezer Gestichten afschriklyk en onaangenaam te maken.

Indien men nochtans dit soort van Boersche of *Rustique* Cieraaden op eenige plaatzen dulden kan, moet zulks niet geschieden als om de Tuskaansche of ten hoogsten den Dorische Colom, en nimmer om tederder Ordens, byzonderlyk als de Colomne gecanuleert zyn.

Van het Capiteel. Schets 3.

Het Capiteel van deeze Colom heeft niet meer als drie deelen of leeden, namentlyk het Dekstuk, een quart van een Rond, en het Keelstuk, welk laafien met een Band onder tegen het Rond eindigt: het Astragaal dat onder de Keel is, behoort tot de Zuilschagt.

Van het Baziment. Zelfde Schets.

Het Baziment deezer Colom bestaat alleen door twee deelen, een Plint, het welk een vierkant en plat Lichaam is, en een half Rond of *Tborus*, het welk in den een zin genomen plat, en in den andere een rond Lichaam is, het Bandje boven dit Rond is wederom een deel van de Zuilschagt.

Van het Hoofdgestel. Schets 5.

Het Hoofdgestel heeft drie Hoofddeelen, het Architraaf, het Fries en de Kroonlyst; ik geef gemeenlyk aan de Kroonlyst omtrent de hoogte van twee vyfde gedeeltens van het geheelen Hoofdgestel; en ik hou het Fries wat hooger als het Architraaf, op dat deezen twee deelen naastenby van een hoogte scheinen, het welk, dezelve een gelyke hoogte gevende, niet zouden zyn; dewyl de sprong van het Architraaf een gedeelte van het Fries voor het gezicht verbergt, en dezelve regel vind men waargenomen in alle myne Hoofdgestellen.

Van de Sprong der Kroonlyst. Zelfde Schets.

Het is een vastgestelde regel in de Bouwkunde, dat men de Kroonlyst van het Hoofdgestel omtrent zo veel sprong als hoogte geeft, echter kan men deeze Sprong een weinig vermeederen, als zulks gevorderd word om een goed en schoon Profil te bekomen, gelyk ik hier in navolging van VIGNOLA gedaan heb.

Van de Poorten of Boogstellinge. Schets 2 en 6.

De algemeene proportiën der Poorten is, dat men haar tweemaal zo hoog als breed maakt. Niettemin kan men (reeden daar voor hebbende) zonder schroom deeze proportie een weinig veranderen.

Waarneeming. Schets 6.

Indien de omstandigheden vorderen, dat men groote Pinanten of Dammen tusfchen de opening der Poorten moet laaten, het zy voor het gemak der Verrekken die 'er boven of onder zou kunnen zyn, alsdan moet men gekoppelde Colonne tusfchen de Poorten plaatzen: En indien de Orden op een Piedesttal verheeven word, moet men onder yder paar Colonne, slechts een doorgaand Piedesttal brengen.

Van het Piedesttal. Schets 7.

De hoogte van dit Piedesttal, volgens de algemeene Reegel van VIGNOLA, die ik ook voor de myne genomen heb, zoude niet meer als 4—20 zyn; echter breng ik deeze hoogte op 4—25, om dat my toefcheen zonder deeze 5 minuten verhooging, het zelve zonder fchoonheid zouden zyn: dus is hier uit afteemeten, dat de algemeene regels niet altoos ftiptelyk te volgen zyn.

Waarneeming.

De breedte van het Piedesttal, naamentlyk die van het Naakt of den Teerling, is altyd gelyk aan de breedte van het Plint des Baziments der Colom; ten waare men een Piedesttal zonder Deklyst en Voetstuk moet maaken, want dan moet men hetzelfde een weinigje verbreedten, om het van het Plint des Baziments te onderscheiden, ziet Schets 127 en 129.

Van de Hoofdstellen der Colonne die op Piedestallen verheeven zyn. Schets 8.

Ik geef altyd voor ieder Orden twee Hoofdstellen, den een hooger als den andere, hoewel weinig, het eerste of laagste is voor Colonne zonder Piedestallen, en de tweede gelyk deeze, is voor Colonne op Piedestallen, deezen verfcheidenheid in de Hoofdstellen fchynt my toe zeer noodig te zyn, om dat de Colonne zonder Piedestallen kleinder ordinantie uitmakende, als die, die op Piedestallen ftaan (vooronderftellende in de beide gevallen de Colonne van eene groote) dus ook Hoofdstellen moeten hebben, die daar na geëvenredigt zyn: Zo dat gevende dit Hoofdstel 3—15, heb ik gedacht niet meer als 3—10 te moeten bepalen voor die zonder Piedestallen; het wel dus 5 minuten minder als den algemeene Maat is. Ik weet zeer wel, dat zo men maar alleen acht gaf

op de wetten van sterkte en zwakte, men veel eer dees verandering in de Hoofdstellen in een tegenovergestelden zin diende waar te neemen, doch het ziet hier niet op de sterkte, maar op de schoonheid, ook bevind men gelyk reeds gezegd is, dat ik de zwaarte van dit Hoofdstel niet vermeerder, maar het andere, alwaar de Poorten kleinder, en de tuschenwydens der Colonne minder zyn, van zwaarte ontlast, en in het vervolg zal men de noodzaakelykheid van twee Hoofdstellen, voor een en dezelve orden klaarder zien.

Van de in de Muur verbondene Colonne. Schets 9.

Men heeft zomwyle voorvallen, alwaar de Colonne niet veel vooruit gebragt kunnen worden, gelyk wanneer het Hoofdstel het uitzigt belemmerd aan de Vertrekken die 'er boven geplaatst zoude kunnen zyn, of te veel licht benam aan die, die 'er zich onder bevonden; in dusdanige voorvallen laat men de Colonne een derde of vierde hunner diameter in de Muur, waarvoor dezelve geplaatst zyn, inspringen; doch kunnen zy rondsom los staan, dan verkrygen dezelve eene onvergelykelyke meerdere schoonheid; ook verbind men de Colonne zomtyds in de Muur, voor de meerdere sterkten van het Gebouw, doch vooral niet dieper als een derde der diameter, waarvan men de reden in 't vervolg zal zien, als ik van de Imposten melding maak.

Waarneeming. Zelfde Schets.

Wanneer de Colonne rondsom los staan, plaatst men gemeenlyk achter tegen de Muur of Zuil der Poorten een platte Pylaster, gelyk het Plan A doet zien, ook neemt men in plaats van een Pylaster tegen de Muur, dikwils een Colom, die drie vierdeparten van de diameter buiten de Muur uitspringt; het welk dus netter overeenkomst als de Pylasters met de voorsten Colonne maakt, en op veel plaatzen aldus gezien word.

Aanmerking.

Alhoewel men billykt dat een Colom in de Zuil der Poorten inspringt, moet men geenzints goedkeuren, dat een Pylaster achter een Colom geplaatst, op zodanige manier voor dezelve word uitgehold, gelyk men op eenige plaatzen ziet.

Van de tweede Tuskaansche Orden. Schets 10.

Deezen Orden is minder kloek en eenvoudig dan de voorgaande, hy heeft een mannelyker schoonheid en is van een goede smaak, men zoude het Fries met platte ronden kunnen versieren, die het Wapen van Tuskaanen zyn.

De hoogte der geheelen Orden is 23—22 waar van de Colom 15 Modul heeft, het Piedestel 5 Modul, en het Hoofdstel 3—22. Zo dat het Piedestel een derde der Colom is, en het hoofdstel eenigen minuten minder als een vierde.

Waarneeming. Schets 13.

Wanneer men gekoppelde Colonne maakt, brengt men dezelve zeer dicht by elkander, echter moet men zorgen dat (gelyk men zulks op eenige plaatzen ziet) haar bazimenten niet tegen elkander aankomen, de reden hier van is, indien de twee Plinten elkander aanraaken, verbinden zy zich en worden een lichaam, op zig zelfs, dat niet tot de Colonne schein te behooren, dit word byzonderlyk gebrekkig, wanneer onder de Colonne Piedestallen geplaatst zyn, want als dan schein deezen aan een gebrachte Plinten, veel eer tot het Piedestel als tot de Colonne te behooren.

Waarneeming. Schets 15.

Als men de schagt der Colom van een andere soort van Steen of andere specie maakte, dan het Baziment, als dan zoude men het Holletje A. met deszelfs bandje tot de Schagt kunnen betrekken, en het Baziment zou dus maar bestaan in een rond of *Thorus* en een Plint.

Van de Dorische Orden. Schets 16.

Men ziet in deeze Orden een trotsche en edele zamenstelling, het hoofdstel heeft veel overeenkomst met dat van VIGNOLA, die zegt het zelve getrokken te hebben, uit eenige oude overblyffelen; de Colom is 16 Modul hoog, het Piedestel 5—10, en het Hoofdstel 3—28, gevolglyk is de Colom driemaal zo hoog als het Piedestel, en ruim viermaal zo hoog als het Hoofdstel, de geheelen Orden maakt dus een hoogte van 25 Modul en 8 minuten.

Van de tusfchenwydte der Colonne. Schets 17.

In deeze Orden kunnen de Colonne zo Willekeurig niet geplaatst worden, als in de Tuskaansche, dewyl de Trifligten en Metopens, die het cieraad van het Fries zyn, zig op zekere maaten bepaald vinden; die ons zomtyds niet toestaan de Colonne op zulke Welvoegende tusfchenruimtens te plaatsen, als men zig wel voorondersteld, echter (gelyk ik hier doe) de vryheid neemende de maaten en (*) proportiën der Trifligten een weinig te veranderen, komt men eindelijk tot zyn oogmerk; zonder dat die Verandering eenige berisping onderheevig is, van die geene die reeds in de Bouwkunde ervaaren zyn.

Men ziet in deeze Vertoogfchets volkomen de maaten der ruimtens, tusfchen de Colonne, als mede het getal der Trifligten en Metopens, en in het vervolg zal men de maaten en proportiën dezer deelen, in het byzonder zien.

Van de verscheiden verdunningen der Colonne.

Allen Colonne (gelyk wy reeds gezegd hebben,) beginnen op een derde hunner hoogte van dikte te verminderen; maar na maaten de Colonne hooger en teederder worden, word derzelver verdunning minder. By voorbeeld in de eerste Tuskaansche Orden, daar de Colom niet meer als 14 Modul hoogte heeft, verdunt de halve diameeter, tot order het astragaal 6 minuten; in de tweede Tuskaansche Orden is de Colom 15 Modul hoog, en verdunt maar $5\frac{1}{2}$ minut; in de Dorische Orden, daar de Colom 16 Modul hoogte heeft, verdunt de halven diameeter 5 minuten, in de Jonische orden heeft de Colom 18 Modul en verdunt maar $4\frac{1}{2}$ minut op de halve dikte, en maar 4 minuten verdunning geeft men aan de Romeinsche en de volgende Ordens: zo dat 4 minuten de minste verdunning is, die men aan de Colonne geeft, alhoewel deszelfs hoogte ten opzichte van deszelfs dikte vermeerderd.

Eenige Bouwmeesteren begeeren dat de Colonne, alhoewel van een Orden verscheiden verdunningen moeten hebben, naar maaten dezelve hoog of laag zyn, by voorbeeld zy begeeren dat een Dorische Colom die 20 voet hoog is, minder verdunt moet worden als een die maar 15 voet hoog is, en dat een van

30 voet

(*) Door proportiën verstaan ik hier niet een overeenkomst van reden, in een Geometrische zin, maar een overeenkomst van deelen, die gegrond zyn op de smaak des Bouwmeesters.

30 voet alweeder minder verdund zy, als die van 20 voet, en desgelyks met allen hoogtens; hoe hooger, hoe minder verdunning; want zegt men, de hoogte bedriegt zeer ligt ons oog, ons daar door willende te kenne geeven, dat een hooge Colom, naar zyn booven eind van zelfs schynt te verminderen, zulks is waarheid indien men denzelven van naby en van onderen naar boven beschouwd, doch men moet in overweeging neemen, dat men geen groote Colonne maakt om van naby gezien te worden, maar om ze op een afstand te beschouwen, die overeenkomstig is met derzelver hoogten, en van waar het ongereegeld zouden zyn, de Colonne geproportioneerd te zien, naar het gezigt der geenen die haar van naby Gadeslaan. Ik oordeel dan, dat daar men een zekere hoeveelheid van verdunning aan de Colonne bepaald heeft, en het oog op deeze bepaaing (haar gaade slaande op eene bekwaame afstand) voldaan is, het geenszints gevoegelyk is, aan de onderscheiden hoogtens van een en dezelve Orden, verschillende verdunninge vast te stellen; ten waare in een zeer beslooten plaats, het welk niet voorvalt als binnen in een gebouw, by voorbeeld in een Coepel en andere diergelyke plaatzen, het welk een verstandig Bouwmeester altoos in acht zal neemen.

Men zy wel indachtig dat ik hier spreek van Colonne van een en dezelve Orden, want (gelyk zo even gezegt is) in de onderscheiden Ordens, moeten de verdunningen ook verschillen, maar dat, by voorbeeld, een dorische Colom 100 voet hoog is, of slechts 10, de verdunning moet ten opzigten der diameter altyd dezelve blijven, ten minste, het is myn stelling.

Van de Canaalen in de Dorische Colom. Schets 18.

Indien men deeze Colom canuleert, kan men in naarvolging van VIGNOLA, het getal, op 20 bepaalen; dezelve moeten in maniere geschikt zyn, dat men op elk middellyn der Colom, een dier Canaalen vind: PALLADIO stelt het getal op 24, waardoor dezelve voor deeze orden te schraal worden.

VIGNOLA beschryft haar diepte, door een hoek van een gelykzydige driehoek tot Centrum te neemen, en VITRUVIUS neemt tot zyn centrum, het middelpunt van een quadrat, waar van de zyde zo lang zyn als de breedte der Canaalen, en waar door deezen dus dieper worden, als die van VIGNOLA.

Men maakt ook zomtyds Canaalen, die in de grond plat zyn; doch deeze vol-

doen zo wel niet als de andere; ook zyn ze in geen gebruik, schoon dezelve beter met de vastheid deezer Orden, overeenkoomen.

Waarneeming. Schets 19.

De Canaalen, moeten onder, boven het Baziment en boven, onder het Capiteel beginnen en eindigen, daar het regt staande van de Schagt, zig met den af en aanloop vereenigd.

Wanneer men dees Colom Canuleerd, moet men in het quart rond, van het Capiteel, Figuurten die Eieren verbeelden maaken, en zelfs Paternosters in een klein rondje dat men in dit geval, in plaats van drie kleine Bandjes, onder tegen het gezegde quart rond, plaatzen kan; beiden deezen cieraaden, de Eieren en Paternosters, moeten zo veel in getal zyn, als de Canaalen, en regelmatig verdeeld worden, gelyk in de grondteekening van dit Capiteel te zien is.

Van de Modillions. Schets 19.

Ik verkies Modillions in het Hoofdgestel van deezen Orden, niet alleen om hetzelfde des te beter van de andere te kunnen onderscheiden, maar ook, om dat deeze deelen, zeer overeenkoomen, met de edelheid van deeze Orden, en een groote schoonheid aan denzelven byzetten, gelyk men in dit Figuur ziet, al waar yder Trifligt, door zyn daar boven geplaatst Modillion, gekroond word.

Waarneeming. Schets 20.

Meest al de geene, die Modillions in het Hoofdgestel van deeze orden plaatsen, geeven haar de breedte, net gelyk aan de breedte van het Trifligt; maar ik oordeel beter te doen, dezelve zo veel breeder te maaken, als de sprong van het Bandje boven de Trifligten opleverd, ook zal men bemerken dat ik de Modillions, niet zo ver vooruit breng, als men gewoon is te doen, maar dat ik dezelve, drie of vier minuten korter maak als de sprong van 't platfond der Kroonlyst, op dat het profyl zig beeter teekend; en deeze regel neem ik opzigtelyk de Modillions in al myn Ordens in acht.

Van de Trifligten. Schets 20.

De algemeene Proportie der Trifligten is dat men haar een Modul breedte, en een en een half hoogten geeft; maar om dat van deeze Proportie slegt geregelde

de tusschenruimten voor Poorten voortkomen, gelyk men in die van VIGNOLA ziet, alwaar de Zuilen van deeze Orden 5 modullen breedte hebben, in plaats van 4 gelyk in zyn andere Ordens, zo heb ik noodig geoordeelt, deezen maaten een weinig te veranderen; my voorstellende, dat het beeter is de kleine deelen na de groote te schikken, als de groote na de kleine; en met dit alles zo zullen myn Trifligten niet minder voldoende zyn; schoon de proportiën derzelven met de algemeene verschillen. Ziet Schets 19 en 24.

Van de Metopens. Schets 19.

Men noemt Metopen, de ruimten die tusschen de Trifligten is, haar fraaiheid bestaat in net vierkant te zyn, doch dezelve zuiver vierkant maakende, vertoon zy breeder als hoog, om dat de Sprong van het Architraaf een gedeelte hunner hoogte voor het gezicht verbergt, daarom maak ik de myne een à twee minuten hooger als breed, om ze dus vierkant te doen schein; myn gedachten hieromtrent is, dat vierkant vertoon zonder het te zyn, beter is als vierkant te zyn zonder het te vertoon,

Waarneeming. Schets 22.

Wanneer de Trifligten en Metopens, gelyk in deeze Schets elkander regelmatig volgen, kunnen de Colomne niet anders als een voor een geplaatst worden, ik wil zeggen dat geen gekoppelde plaats kunnen hebben; uitgezondert die in de ingaande Hoeken van een Gebouw staan, dewelke door twee andere een aan elk zyde vergezeld moeten zyn, en met deeze laatsten steld men de volgende Colomne van het Gebouw in gelykmatige tusschenwydten, en men zal bemerken dat deeze twee, by de in de Hoek geplaatste Colom, niet minder voor de sterkte van het Gebouw, als voor de regelmatigheid van de tusschenruimten der overige Colomne dienstig zyn.

Waarneeming. Schets 23.

In plaats van Colomne in de Hoeken, zoude men voor dezelve vierkante Pylasters kunnen bezigen, die veel beter voor de sterkte van het Gebouw zyn.

Waarneeming. Schets 22.

De rondsom losstaande en na elkander verdeelde Colomne (dat is die niet twee

aan twee gekoppeld zyn) moeten geen Piedestallen hebben, om dat op Piedestallen geplaatst zynde, dezelve te zwak en rank zouden worden.

Waarneeming. Schets 23.

Indien men nochtans de Colonne gekoppeld verkoos, gelyk dikwils noodig is, zo moet men van de regelmatigheid der Trifligten in de ingaande Hoeken van het Gebouw afwyken, en dat wel om de regulierheid der deelen van het Platfond der Kroonlyst te behouden; gelyk men in deeze Verhoogfchets ziet; dus in plaats van een klein gedeelte Trifligts in de hoek te brengen, zoude men dit gebrek kunnen verbergen door in deszelfs plaats eenig Wapen van het Huis of ander Cieraad te stellen.

Waarneeming. Schets 24.

Wanneer men een *Peristyle* of vooruitkomend Portaal van Colonne moest maaken, en dat dezelve ongekoppeld moesten blyven, en echter op Piedestallen verheven worden, zo zoude men onder alle de Colonne (gelyk hier aangetoond werd) een doorgaand Piedestal moeten verkiezen, echter kan men hetzelfde in voorkomende en achteruitwykende partyën verdeelen, om dusdoende aan ieder Colom zyn byzonder Piedestal te geeven, blyvende des niettemin door de tuschenpartyën aan een verbonden.

Waarneeming.

Indien men gelyk my voorkomt nodig te zyn; in de Hoeken van een Gallery een Pylaster plaatst, volgt onbetwistbaar de volgende ongeregeldheid; namentlyk, dat het naakt van den Pylaster voorby het naakt van het Hoofdstel springt, 't welk eenige schynt te verplichten tot het maaken van een Carnising in het laatstgenoemde, doch om dat deeze Carnising de geheele regulierheid van het Platfond en Fries bederft, oordeel ik beter 'er geen te maaken, en dus liever een klyn gebrek door te laten gaan, dan door een veel aanmerkelyker de verbetering van het eerste te bevorderen.

Waarneeming. Schets 25 en 26.

Wanneer Colonne die op Piedestallen verheven zyn, door Poorten vergezeld worden, en dus aan de Muur of Zuil verbonden zyn, kunnen zy den een na den

den ander verdeeld worden, om dat dezelve als dan door de Zuilen der Poorten versterkt zyn.

Men ziet in deezen Orden, veel beeter als in de Tuskaansche, de noodzaakelykheid van twee Hoofdstellen: In het voorgaande Hoofdstel, dat geschikt is voor Colonne zonder Piedestallen, zyn de Trifligten 26 minuten breed, en in deeze die voor Colonne met Piedestallen diend, zyn dezelve 28 minute breed; welk verschil nodig is om welgeregelde tuschenwydens voor de Colonne te verkrygen: ook begrypt men dat, indien de Trifligten van maat veranderen, de Metopens insgelyks van zelfs verandering onderhevig zyn.

Waarneeming.

Ik geef aan dit Architraaf niet meer als een enkele vlakke Tafel, op dat de droppen die van de Trifligten vallen, met derzelver agterkant niet buiten het naakt van het Fries komen; echter zou men 'er een tweede by kunnen voegen, doch van weinig Sprong, gelyk ik gedaan heb aan het Hoofdstel der Pylasters. Schets 88 en 90.

Algemeene Regel voor de Piedestallen.

Ik geef gemeenlyk voor de hoogte van het Voetstuk een geheel, en voor de Hoogte der Dyk Lyst een half modul; de breedte van het Plint van het Baziment der Colom, (gelyk reeds gezegd is) is altyd gelyk aan de nette breedte van den Teerling van het Piedestal; en een derde der Colom is de hoogte van het geheel Piedestal, zo niet juist, ten minste naby, zo dat het verschil der hoogtens 't welk men in de Piedestallen van myn Ordens vind, alleen in den Teerling gevonden word.

Van de Impost-Lysten.. Schets 29.

De Impost-Lysten zyn een soort van klyne Kroonlysten, die de hoogte der Impost-Stylen of Zuilen der Poorten bepaalen, en die byzonder geschikt zyn om door haar Sprong de Boogen en Archivolten te ontfangen; ik geef gemeenlyk twee ontwerpen van Impost-Lysten, verschillende in hoogte en Sprong, de laagste is voor Poorten, alwaar de Colonne geen Piedestallen hebben, en de hoogsten voor die waarvan de Colonne op Piedestallen verheven zyn, zynde niets billyker dan dat de groote der Imposten na die van de Poorten geëvenredigd zy.

Waar.

Waarneeming.

Men moet zorg draagen dat de Sprong der Impost Lyst niet voorby de agterste halven diameeter der Colom springt, op dat dus vooral gezegde Sprong op de buitenste halven diameter geen de minste bezit verkrygen.

Van de Jonische Orden. Schets 30.

Deeze Orden is ten opzigten van de voorgaande van eene tedere samenstelling, de Colom heeft 18 modul hoogte, het Piedestal 6 modul, het welk dus een derde der Colom is, en het Hoofdstel 4—10. gevolglyk 5 minuten minder als een vierde der Colom, de geheelen order maakt dus 28—10.

Van de Tusfchenruimten der Colonne. Schets 31.

De Colonne van deeze Orden zyn geplaatst na een zeeker getal Tanden van het Hoofdstel, die een gevoegelyke ruimten tusfchen beide laten, met deeze bepaling, dat men altyd boven elk midden der Colom, een dier Tanden geplaatst vind, zo dat als ik zeg 35 Tanden tusfchen de Centrum van de Colonne A en B. moet men verstaan 34 heelen en 2 halven, een aan ieder einde; dus begrypt men hier uit dat indien men verpligt is, de tusfchenwydte der Colonne te veranderen, zulks geschied door het vermeerderen of verminderen van het getal der Tanden, het geen echter niet meer mag zyn als ten hoogften een of twee.

Van de Poorten en hun Imposten. Schets 33.

De volmaaktste Boogen worden door een half Cirkel getrokken; en men plaatst gemeenlyk den Impost-Lyst op het Centrum waarmede men de Boog getrokken heeft; echter zyn 'er verscheiden Bouwmeesters die dezelve eenige minuten laager plaatsen, om dat door de Sprong der Impost-Lyst een gedeelte der Boog voor het gezicht verborgen blyft, het welk zeer goed te keuren is, dewyl het de Boog geheel en al doet zien; die andersints geen volmaakt half Rond zou schynen.

Van de Neus-Lyst, of het bovenste Lid van het Hoofdstel. Schets 32 en 34.

Ik geef gemeenlyk aan deeze Lyst zo veel Sprong als hoogte, zonder de Band boven dezelve daar mede te begrypen.

In

In de eersten Tuskaansche Orden is deeze Lyst een quart Rond , in de Dorische een Hol, en in deeze en de overige Ordens een Ojief.

Van de Kroon en het Platfond. Zelfde Schetsen.

Het Lid dat men eigentlyk de Kroon noemt, is die groote, altyd Vierkante en zeer veel oversteekende Lyst, die de opperste, namentlyk, de Neus Lyst onmiddelyk volgt; men geeft hem zo eene aanmerkelyke Sprong; zo wel voor de Cierlykheid van het Hoofdstel, als om het geheelen Werk voor inwaatering te bevryden; ik hou dit Lid altyd zwaarder als de Neus-Lyst die 'er boven is, om dat het de meest heerschende party van het Hoofdstel niet alleen, maar zelfs van de geheelen Orden is.

Onder in dit Vierkant gedeelte, het welk men gemeenlyk het Platfond der Kroon-Lyst of het Plantzier noemt, maakt men om drie onderscheiden reedens, een Canaal of Goot, ten eersten, tot meerder Cieraad van het Platfond, ten tweede, om de mindere Lompheid van hetzelfde te bevorderen, en ten derde, om het water dat op den Kroon-Lyst valt, het na beneeden vloeijen langs den gantsche Orden te beletten; want tot aan gezegde Canaal koomende, kan het water in hetzelfde niet weder na omhoog klimmen, maar moet drop voor drop naar beneeden vallen; uit deeze oorzaak is het dat de Franschen dit onderste van de Kroon de naam van *Larmier* of *Gouttiere* geeven, het welk zo veel als Traanelaater beteekend.

Van de Eier-Lyst. Zelfde Schets.

Het quart Rond het welk onder tegen het Plantzier der Kroonlyst aan komt, word gemeenelyk den Eier-Lyst genoemd, om dat men dikwils de gedaante van Eieren in hetzelfde maakt.

Van het Rondje onder deeze Eier-Lyst. Schets 35.

Dit Rondje heeft het Figuur van een ronde Stok, die men op een vierkante Band A B legt; ik verdeel deeze Band in drie gelyke deelen, waar van ik 'er twee voor de dikte van het Rondje geef, en dezelve Regel neem ik overal in acht.

Waarneeming.

Van dit Rondje maakt men ook dikwils zoogenaamde Paternosters van Paerlen en Olyven.

Van den Tand-Lyst. Schets 35.

Men noemt Tand Lyst het groote vierkante Lid, dat onmiddelyk onder den Eier Lyst en Paternosters volgt, uit oorzaak dat men dezelve veelyds met vierkante Blokjes, die men Tand en noemt, versierd.

Aanmerking. Schets 36.

De verdeling deezer Tand en is hier op zoodanige manier gesteld, dat in de ingaande Hoeken, zo wel als op de vooruit komende, een Tand gevonden word; het geen een zeer goede regelmaatigheid aan het Platfond veroorzaakt, het welk men, VIGNOLA volgende, niet heeft.

Die geene die begeeren dat de Tand en de eindens der Daksparren verbeelden, zullen deeze door my in en op de Hoek geplaatste, geensints goedkeuren; dewyl ze volgens die stelling geen plaats kunnen hebben, doch ik verzoek in overweeging te neemen, dat men de Tand en hier niet dan voor enkele Ornamenten, gelyk ze in waarheid zyn, geschikt vind, en geensints voor eindens van Daksparren, die niet dan aan Hutten en flegte Wooningen gezien worden, en deeze behooren niet tot myn Verhandeling.

Van het Capiteel. Schets 37.

De voornaamste deelen van dit Capiteel zyn de Voluten, die verscheiden beschouwen als gemaakt naar het denkbeeld van een op het quart Rond gelegde en door het Abacus gedekte, boomschors; waar van de eindens opgerold en in het midden met een dik koort vastgebonden zyn; het welk dus naasten by, de gedaante moet opleeveren, die de Oude aan de zyde van dit Capiteel gaaven; andere bemerkende dat de gedaante van dit Capiteel, eenige overeenkomst heeft met het Kapzel der Griekse Jonkvrouwen van die tyd, zyn van gedachten, dat het zyn oorsprong daar van genoomen heeft; doch dewyl 'er aan de kennis van deszelfs oorsprong weinig geleegeen legt, zo kan ieder naar goeddunken daar over oordeelen.

Van

Van de Manier om de Voluten te trekken. Schets 38.

Men heeft veelderhande Manieren om de Voluten te trekken, doch ik ver-
noeg my 'er een te geeven, die de gemakkelykste en het meeste in gebruik is,
en die men zonder moeite op het enkele beschouwen deezer Schets leeren kan;
Eenige houden dezelve niet voor al te naauwkeurig, maar met een weinig be-
hendigheid zal men het 'er zeer wel mede kunnen verrigten.

De eerste Spiraal Lyn ABC enz. getrokken zynde, trekt men de tweede,
die de breedte der Band L by het oog der Volut tot niet doet eindigen; de Cen-
trums deezer tweede Trek, bepaalt men zeer digt by die, waar mede men den
eerste Spiraal ABC getrokken heeft, in maniere dat dezelve maar een Pasfer-
steek nader aan het Centrum van het oog der Volut geplaatst worden.

Van het Moderne Capiteel. Schets 39.

Het Capiteel der Antique, niet voldoende op de Colonne die rondsom gezien
kunnen worden, uit hoofde der verschillende gedaantens, heeft SCAMOZZI
'er een doen zaamenstellen, die van alle zyde beschouwt, altoos een en dezel-
ve gedaante heeft, en die naastenby dezelve is als deezen: niettegenstaande
die uitvinding, zyn 'er Bouwmeesteren, welke niet goedkeuren dat de Voluten
uit de Vaas van het Capiteel hun oorsprong neemen, en willen, dat de vier
Voluten maar een Boomschors, die onder het Abacus doorging, en waar van
de hoeken opgerold waren, uitmaakten, waar door het Abacus beeter gedraa-
gen en ondersteund zou schynen; gelyk men hier van een voorbeeld vind in de
Vyf Ordens van de Heer PERRAULT; ik geloof dat deeze gedachten zeer goed
zoude zyn, indien de goede smaak der Teekening 'er meede overeenkwam, maar
dit niet moogelyk zynde, moet men zig by deeze houden, die een goed voor-
koomen heeft, zig zeer wel Teekend, en van eene goede Werking is. Nog is
waar dat het nieuwe Abacus het welk men hier geeft, hebbende meer overeen-
komst van proportie met de groote der Voluten, als dat van SCAMOZZI, het
geheele Capiteel veel meer Schoonheid byzet; het welk zig nog vermeerderd
vind, door de regtneerhangende onder de Voluten geplaatste Festoenen, die
zedert eenige jaaren door de Beeldhouwers, tot nog meerder Cieraad aan dit Ca-
piteel zyn uitgevonden en bygevoegt.

Waarneeming. Schets 40.

Indien men in het quart Rond onder het Abacus, Eieren maakt, moet het getal 24 zyn, en als dan moet de Zuilschagt door een gelyk getal Canaalen verfiert worden; men maakt ook zomtyds Paternosters van Paerlen enz in het Rondje dat onder deeze Eieren geplaatst is, alhoewel dit Lid eigentlyk tot de Zuilschagt behoort; doch indien men het Capiteel van een andere specie als de Schagt maakt, moet men dezelve dit Rondje ontnemen, en voegen het aan het Capiteel, latende dus de Zuilschagt door een enkel Bandje eindigen, dit niet doende, zal het Capiteel, door het quart Rond slegt eindigen, en daarenboven te plat en ingedookten zyn.

Van het Piedestel. Schets 41.

Ik geef hier tweederly Deklysten voor de Piedestel; den eene is platneufig; en dierhalven het beschaadigen niet veel onderheevig; deeze diend om in de Vertrekken, alwaar het Piedestel van boven gezien werd, gebruikt te worden: en de andere die zyn behoorlyke Kroon heeft, is voor Piedestallen wier Deklysten hooger als het oog zyn, en dus van onderen gezien worden.

Waarneeming. Zelfde Schets

Indien men een Astragaal onder de Deklyst, op den Teerling van het Piedestel brengt, (gelyk aan het Corintifche) als dan moet men geen *Tablet* of uitstee-kende Tafel op dezelve plaatfen; doch ingevalle, men 'er een, om byzondere reeden moet maaken, heeft men alleen het Astragaal weg te laten: en ik zou nooit een Astragaal onder een platneufige Deklyst plaatfen, maar veeleer een uitgediept Paneeltje of Nisje, gelyk de helft van dit Piedestel met A geteekend, aantoonde: Een *Tablet* onder een Astragaal geeft te veel kleine Lysjes by elkander, en de Sprong van het Astragaal onder een platneufige Deklyst geplaatst, schynt deszelfs platheid te vermeerderen, daar integendeel het uitdiepen van genoemde Paneeltje, meer schoonheid geeft, en de Sprong schynt te vermeerderen; gelyk het Profil CD van de volgende Schets doet zien.

Van het Baziment der Colom. Schets 42.

Dit Baziment, het welk men het Attifche noemt, is zonder tegenzeggen een

een der faaafte; het heeft een Modul hoogte, en deszelfs deelen zyn een Plint, twee halve Ronden of *Thorusen*, en een Hol vergezeld van twee kleine Bandjes.

Van de Romeinsche Orden. Schets 43.

Deeze Orden heeft overeenkomst met de Jonifche, door de Voluten van het Capiteel en door het Baziment van de Colom; maar is ryker versierd en heeft over het geheel meerder schoonheid, door deszelfs meerdere hoogten; Echter fchynt dezelve Mannelyker en Vaster, het welk ontstaat uit de kloekheid der Modillions van het Hoofdstel en uit de hoogte van het Capiteel der Colom.

De Colom heeft 19—20 hoogte, het Piedestel 6—16, en het Hoofdstel 4—15. Zo dat het Piedestel byna een derde der Colom is, en het Hoofdstel 12 minuten minder als een vierde. De geheelen Orden maakt dus een hoogte van 30—21.

Aanmerking.

De juistheid deezer Maaten en Proportiën is byzonder noodig in die gevallen, daar de Ordens tegen elkander vergeleeken kunnen worden; gelyk wanneer men haar op elkander plaatst, en dat de schoonheid van den een, in aanmerking komt door het beschouwen van den andere.

Van de Tuschenruimten der Colonne. Schets 44.

Gelyk in de Jonifche Orden de Colonne naar een zeker getal Tanden geplaatst zyn, also moeten in deeze Orden, dezelve naar een zeker getal Modillions geplaatst worden, met deeze waarneeming, dat 'er altyd een op de midden van elk Colom gevonden werd. Zynde de Tuschenruimten der Modillions door die der Colonne bepaalt.

Van de Ronde Friesen. Schets 45.

Zomtyds maakt men het Fries van het Hoofdstel Rond, maar als men dit doet, moet zulks om reeden en geensints uit verkiezing geschieden. By voorbeeld, wanneer men twee Ordens op elkander stelt en de bovenste van een bekwame groote is, volgt onweerspeekelyk dat het Piedestel der bovenste, over het naakt der onderste Colonne springt; het geen niet zeer behaagelyk voorkom-

mende. my doet gelooven dat de eerste Bouwmeester die Ronden Friesen maakte, zulks gedaan heeft in de gedachten van hier door dit gebrek schynbaar te verminderen; indedaad door deeze Rondigheid die het naakt van het Fries verbergt, schynt het Piedestel der bovenste Orden, minder over het naakt der onderste te springen, als of het Fries Vierkant gebleeven was; gelyk zulks in Schets 130. alwaar twee Ordens op elkander geplaatst zyn, gezien word; en zonder deeze reeden schynt my toe dat de Ronden Friesen verwerplyk zyn.

Men kan om de voorgaande reeden, de Friesen van alle Ordens Rond maken; uitgezonderd die van de Dorische, alwaar zulks om de Trifligten niet geschieden kan.

Van het Capiteel. Schets 46.

Men ziet in deeze Vertoogfchets, door twee byzondere Afteekeningen, de weezentlyke deelen, als mede de maaten en proportiën van dit Capiteel; door het eerste Figuur, ziet men de gedaante der Vaas, deszelfs hoogte en breedte, en hoe het Abacus, niet onmiddelyk op het quart Rond rust; maar alleen op de vier Voluten, het welk een gebrek tegen de sterkte is, doch van weinig belang, zynde slegts in schyn, dewyl 'er tusfchen het quart Rond en het Abacus, geen leedigheid open blyft, maar door de Voluten en andere kleine Loofblaadjes verborgen is, gelyk men zien kan in Schets 48.

In de tweede Afteekening van dezelve Schets, ziet men de Grondteekening van het Abacus, met de vier Voluten onder deszelfs hoeken geplaatst, en hoe de Triangel of driehoek ABC het punt A geeft, waar mede men de holte van het Abacus trekt.

Aanmerking. Schets 47.

De Voluten van dit Capiteel zyn kleinder als die van de Jonische, de Lyn AO. is hier maar 13 minuten, in plaats van 15 in de Jonische Orden.

Manier om deeze Volut of Spiraalsche Linie te trekken. Schets 47.

Het oog der Volut gemaakt zynde op drie minuten diameter IK, zo trekt de lyn AO, bepaald dezelve uit het Centrum van het oog, op 13 minuten langte; trekt vervolgens uit het punt 1. de boog AM. uit het punt 2. de boog MF. uit het punt 3. de boog FG. uit het punt 4. de boog GC. uit het punt 5. de boog CH. uit het punt 6. HL. enz.; Laat uit K een Loodlyn vallen, deeze raakt de boog in E. trekt uit E de boogen AB en CD.

Van

Van het Capiteel in zyn geheel. Schets 48.

Dit Capiteel word gemeenelyk het Gemengde of Zaamengefelde genoemd, om dat het van het Dorifche door zyn quart Rond, van het Jonifche door zyn Voluten, en van het Corintifche door de dubbele rei Blaaden, die ten getalle van 16 zyn, ontleend en zaamengefeld is.

Ik geef aan dit Capiteel Lauwrierblaaden, om dat deeze weinig geklooft, en dus minder teeder dan andere, zyn, en beeter met de Voluten overeenftemen, die op haar zelfs zwaar genoeg, dog met de Modillions van het Hoofdgeftel zeer wel overeenkomend zyn.

Van de Canaalen. Schets 48.

Wanneer men deeze Colom Canuleerd, ftelt men, gelyk als in de Jonifche Orden, het getal op 24, maar om de verandering maak ik deeze plat in plaats van halfrond, tweemaal zo breed als de kanten die dezelve van elkander fcheiden, en maar $1\frac{1}{2}$ minut diep.

Van de Sluitftukken in de manier van Consoles. Schets 48 en 50.

De Sluitftukken die men in de manier van Consoles, in het midden boven de Boogen der Poorten plaatst, zyn byzonderlyk verördend, om indien de Colonne ver van elkander ftaan, de last des Hoofdgeftels te onderfchraagen, gevolgelyk moeten zy gemaakt zyn, dat dezelve in waarheid draagen, en niet flegts alleen als enkele cieraaden (zo als men dikwils ziet) te voorfchyn komen; andersints oordeel ik beeter dezelve niet te gebruiken.

Van de Modillions. Schets 51.

De Maaten die ik aan de Modillions zo wel aan deeze, als aan die van de andere Ordens geef, zyn niet enkelyk gefchikt, om dezelve een zekere proportie overeenkomftig myn fmaak te geeven, maar zyn aldus bepaald, om de Regulierheid van het Platfond der Kroonlyst te bevorderen en vast te ftellen.

De Ruimten van den eene Modillion tot den ander werd bepaald door de Tufchenruimten der Colonne, en deeze tufcheufpatie (namentlyk die der Modillions) verpligt ons dezelve op zekere langte en breedte te maaken, om net te Vierkante, die haar van elkander fcheiden, in het Platfond te verkrygen,
niet

niet alleen, om dat zodaanige Vierkante regelmaatiger zyn als de langwerpige, maar ook om dat ze in de ingaande en op de uitkomende hoeken van een Gebouw, regulierlyk vervolgd kunnen worden; het welk langwerpige, (zo als men zien kan aan de Gebouwen die na de Regels van VIGNOLA gemaakt zyn) niet toelaaten.

Noch moet men by het verdeelen der Ruimtens tusfchen de Modillions, acht geeven, zulks in maniere te fchikken, dat de Ordens op elkander geplaatst zynde, derzelve getal gelyk bevonden word; of liever, dat in de bovenfte net zo veel Modillions gevonden worden, als in de onderfte.

Van de kleine Ojieven. Schets 52.

Wanneer een Ojiefje voor Neuslyst dient, gelyk hier aan de Impostlyst A, of aan het Dekftuk van een Piedesttal, gelyk als Schets 54, maak ik het Bandje boven hetzelfde dikker, dan wanneer het zig tusfchen andere Leeden of Lysten beslooten vind: gelyk B in Schets 52 doet zien. De reden dat ik het Bandje van A zwaarder maak, is, om dat, blootgesteld zynde, hetzelfde het beschaadigen meer onderhevig is; waar bygevoegd kan worden, dat de uiterfte Leeden van een Lyst, altoos teederder voorkomen als zy inderdaad zyn, doordien de Lucht derzelve groote fchynt te verminderen. De Band A heeft de hoogte gelyk aan de helft van zyn Ojief, en de Band B de hoogte gelyk aan een derde van het zyne.

Van de Zuilen of Impost-Stylen der Poorten. Schets 50.

De Poorten waar van de Colonne op Piedestallen verheeven zyn, moeten Zuilen van 4 modul breed gegeeven worden; breeder zullen dezelve met de Colonne slecht geëvenredigt zyn, gelyk men zulks zien kan aan de groote Compositasche Poort van PALLADIO, zelfs zou de tusfchenruimten der Colonne te wyd worden, gelyk men alweder aanmerken kan, in de Dorische Orden van VIGNOLA, alwaar (de Zuilen van zyn groote Poort, 5 modullen breed zynde) de tusfchenpatiën der Colonne te groot gevonden worden.

Aanmerking.

PALLADIO eindigt van andere zyn Zuilen met dezelfde Lysten als aan het Voetftuk van het Piedesttal gevonden worden; of liever, hy plaatst onder zyn
Zui-

Zuilen, een Voetsfuk in allen deelen gelyk aan het geen, dat onder het Piedesttal geplaatst is, zo dat het Voetsfuk van het Piedesttal en dat der Zuilen, met elkander vereenigd worden; het welk naar myn gedachten niet goed is, want zyn deeze Leeden geëvenredigd, naar de hoogte van het Piedesttal, zo zyn dezelve het niet naar de Zuil of impost Styl, behalven dit, zo word door de veelheid der sprong de doorgang der Poorten ongemakkelyk en het beschaadigen ligt onderheevig.

VIGNOLA eindigd van ondere de zyne, door een enkel vierkant Plint of *Socum*, het welk op die plaats zeer gevoeglyk is, en door my voor het beste word gehouden.

Wanneer men Colomne zonder Piedestallen maakt, doe ik de Zuil van ondere eindigen, met een Plint dat zo hoog is als het Baziment der Colom. Ziet Schets 44.

Van de Spaansche Orden. Schets 55.

Deeze Orden is in zyn geheel zo wel als in zyn deelen, sierlyker als de Romeinsche; echter heeft dezelve een zeer voldoende merkteeken van sterkte en grootsheid, de hoogte van deszelfs Colom is 19—25. die van het Piedesttal 6—18. en die van het Hoofdstel 4—15. dus heeft het Piedesttal byna een derde der Colom, en het Hoofdstel omtrent 14 minuten minder als een vierde, de geheelen Orden is hoog 30—28 minuten.

Aanmerking op de Tusschenwydtens der Modillions. Schets 57.

De Modillions van deeze Orden zyn wyder van den andere, als die der Romeinsche, maar nader by elkander als in de Corintische; het geen nodig is om by voorvallende gelegenheden deeze Ordens, op elkaar te plaatsen: want dewyl een Orden laager moet zyn als den geen daar dezelve op geplaatst word, zo volgt dat de Corintische boven deeze gesteld wordende, kleinder moet zyn; gelyk ook deeze wederom kleinder moet zyn, als de Romeinsche, in diergelyk een geleegendheid, op dat in beide gevallen de onderdikte van de bovenste Colom gelyk zy aan de bovendikte der onderste, en dat niettemin de Modillions der beide Ordens accuraat boven elkander en van een gelyk getal bevonden worden; het welk niet geschieden kan, indien in alle Ordens de Modillions, in proportioneele Tusschenwydtens verdeeld zyn. Waar uit men kan afleiden, dat het

niet genoeg is Ordens van goede smaak zaam te stellen, maar ook dat dezelve voor elkander geschikt moeten zyn, zal men begeeren dat ze met elkander gebruikt worden, gelyk fomtyds noodig is; en hier op heb ik acht gegeven, in het zaamenstellen deezer Ordens, het welk een zaak van geen geringe Studie is.

Van het Archivold. Schets 58.

In elke Orden, moeten de deelen zo wel ten opzichte van haar zelve, als van de geheel zamenstelling, een geschikte overeenkomst hebben; dus moet, de eenvoudigheid of de rykheid van het Architraaf, de rykheid of eenvoudigheid van het Archivold reguleeren; ondertusfchen word deezen Bouwkunflijke grondreegel door PALLADIO verzuimt, byzonder in zyn Tuskaanfche Orden, waar in hy niet te pryfen is; of om beeter te zeggen; waar in men hem niet navolgen moet.

Waarneeming.

Het Archivolt der grooten Poorten, is aan al myne Ordens, een Modul breed; en dat der kleine, maar 20 of 25 minuten.

Aanmerking.

VIGNOLA plaatst in alle zyn Ordens, tusfchen het Archivolden het Hoofdstel, driehoekige Tafels of Paneelen, die door de Heer D'AVILAIR *Timpans* genoemd worden, doch die niet navolgenswaardig zyn; want een gelyke Holte verkrygende als het Archivold, fchynen dezelve het laastgenoemde te verbreden en zig met het zelve te vereenigen; het welk geenszints voldoet.

Van het Capiteel. Schets 60.

Ik geef dit Capiteel acht groote waterblaaden, met Steeltjes van Granaaten of Bloemen, die zig met dezelve verheffen, en die men op verscheide manieren (overeenkomstig de plaats alwaar deeze Orden gebruikt word) maaken kan.

De hoeken van het Abacus, zyn onderschraagd door kleine Voluten, en het midden van het zelve, heeft in plaats van een Roos, een Leeuwenmuil; men weet dat dit edel Dier, het zinnebeeld van Spanjen is, en dat het de fterkte en deftigheid, zo wel als de voorzigtigheid deezer Volkeren te kennen geeft.

In de volgende Schets ziet men een ander ontwerp, tot een Capiteel voor
dec.

deezen Orden; en men kan verkiezen welke van deeze twee men begeerd, dewyl den een zo wel als den andere zeer goed zoude voldoen, vooronderstellende beide door een bekwaame hand gemaakt.

Tot nog meerder Cieraad, zou men in het Fries boven de Capiteelen, een Aardgloben kunnen plaatsfen, dezelve met Hoorne des Overvloeds, Palm en Lauwrier Takken versieren, 't geen alle Zinnebeeldige Ornamenten zyn, die zig van zelfs uitleggen.

Van de Canaalen. Schets 61.

De Canaalen in deeze Vertoogfchets, zyn ten getallen van 32, waarvan 16 de diepten van een half Rond hebben, zynde de andere 16 maar kleine Bandjes die tusfchen de groote ingevoegd worden.

Waarneeming.

Colomne die in de openlucht of buiten aan een Gebouw geplaatst zyn, moeten niet gecanuleerd worden; want behalven dat dit foort van Cieraaden niet lang ongeschonden blyft, zo voldoen Effen Colomne beter aan de grootschheid der Ordinantie van een Gebouw; de reden hier van is, dat het licht dat op de gecanuleerde Colomne valt, door de fchaduw van elk Canaal, verdeeld en als doorsneeden word, het geen voor het gezicht, niet dan verwarring veroorzaakt: Hierby komt, dat de twee buitenfte Canaalen (alhoewel klein) een gedeelte van de rondigheid der Colom affnyden, en dus dezelve tederder doen fchynen dan ze in waarheid zyn, tot dat ze (haar befchouwende op een groote afstand) armelyk en popachtig aan het oog voorkomen.

Schets 62.

Men ziet volkomentlyk in dit Platfond, het famenftefel zyner Ornamenten; en welk een uitwerking men van dezelve te wachten heeft.

De Ornamenten tusfchen de Modillions, kunnen Granaatappels of Roofen verbeelden; zo als gevoegelykst geoordeeld word: ook bemerkte men dat de ronden holtens, daar men deeze Cieraaden inplaatst, en het groote Canaal, dat voor de Modillions langs gaat, en een half Cirkel diep is, deeze Kroonlyst veel verlicht, en van een goede uitwerking doet zyn.

Van de Corintische Orden. Schets 65.

Men ziet in deeze Orden noch al meerder teederheid als in de voorgaande; de geheelen Orden is hoog 31—5, waarvan de verdeeling aldus is, de Colom 20—het Piedestel 6—20 en het Hoofdstel 4—15, dus is het Piedestel, een derde der Colom, en het Hoofdstel 15 minuten minder als een vierde.

Waarneeming omtrent de Colonne.

Aan de Gallerye of *Colonnades*, moeten volgens VITRUVIUS, de hoek Colonne, namentlyk de eerste en de laatste, het vyftigste deel haarer diameter dikker als de Andere zyn: zonder het welk deezen twee Colonne te schraal zouden schynen; dewyl men bemerkt dat de voorwerpen, die in de vrye lucht geplaatst worden, gemeenelyk teederder vertoonen dan dezelve zyn, doordien de lucht, die zodanige voorwerpen omringt, derzelver uiteindens, schynt te verdwynen, en dus haar dikte voor het gezicht verminderd: Om deeze reeden maaken de Beeldhouwers, de Figuren die op de Gebouwen, en dus in de oopen lucht geplaatst worden, kloeker als de andere, waar aan zy zeer verstandig doen. Maar geenszints is het met de Colonne die een rechtlynige Gallery uitmaaken en dicht by elkander geplaatst zyn, aldus geleege; een Bouwmeester heeft in zodanig voorval, zo meenigvuldige omstandigheden in acht te neemen, dat hy, by gebrek van ondervinding in aanmerkelyke fouten zoude vervallen, die onvermydelyk zyn, ten zy hy deeze waarneeming van VITRUVIUS verwerpt.

Waarneeming omtrent de Tandlyst. Schets 68.

In de Tandlyst van deeze Orden, verdeel ik geen Tanden onder den Eierlyst, gelyk als in de Jonische; want Modillions, Figuren als Eieren en Tanden, zoude met elkander, te veel groote en overvloedige Cieraaden uitleeveren.

Van de Canaalen. Zelfde Schets.

Aan deeze Orden op zigzels zoude zoortgelyke Canaalen, als die, die in de Jonische Orden geplaatst zyn, zeer gevoegelyk gebruikt kunnen worden: Doch indien men deeze twee, de Jonische en Corintische, met elkander kan vergelyken, het welk gebeurd wanneer ze booven elkander geplaatst worden, dan zeg ik

ik zoude men de Canaalen van deeze, door een rondgaand en achteruitwykend bandje, gelyk dit Figuur doet zien, kunnen versieren.

Van de Loofblaaden van dit Capiteel. Schets 70.

De Blaaden van dit Capiteel zyn 16 in getal, waarvan 'er (even gelyk als aan het Romeinsche) 8 op yder rei geplaatst zyn.

Yder Blad verdeeld men in 9 of 7 Bouquetten of Partyen, waar van men 'er twee, naamentlyk een heele en twee halven, gebruikt om het Overflag of de Kuif te maaken. Ziet Schets 68 en 70. Ook maakt men fomtyds dit Overflag van omtrent 3 heelen Bouquetten of Partyen, zynde yder derzelve naar de Natuur van het Blad gespleeten; gelyk men zulks voornaamentlyk in Schets 70 zien kan.

Aanmerking.

De Blaaden van dit Capiteel, verbeelden gemeenelyk, Pieterfelie, Acanthus (ook wel Beerenklaauw genoemd) of Olyf-loof; van deezen drie soorten zoude ik de laatstgenoemde verkiezen, vooral als deeze Orden booven op een ander geplaatst is; want de Olyf Blaaden, die vry plat zyn, en dus volder licht ontfangen, als die, die meerder bewerkt zyn, doen veel beeter werking, haar beschouwende op eene groote afstand, als de andere die vereifchen van naby gezien te worden.

Waarneeming.

By het maaken van deeze Blaaden zo wel als die van het Romeinsche Capiteel, moet men vooral zorg draagen, haar in eene goede smaak te Teekenen, en in het splyten der Bouquetten die tot elk Blad behooren, acht geeven dat dezelve niet van elkander verwyderen, maar dat alles met malkander een enkel blad uitleeverd, dat dit Blad van booven niet te spits word, en dat yder deezer Bouquetten zyn oorsprong naar ondere langs den midden van het Blad zoekt; dit niet eigen zynde, zullen dezelve van schoonheid en aartigheid ontbloot zyn.

Waarneeming. Schets 72.

In voorvallen alwaar deeze Orden zeer hoog verheeven word, gelyk by voorbeeld aan de Lantaarn van een Coepel; oordeel ik dat men de bladeren der Capiteelen, niet splyten of in Bouquetten verdeelen moet, maar dat men alleen derzelve

groote omtrek moet bewaaren; gelyk hier van het Capiteel in deeze Schets, een denkbeeld geeft.

Men vind Blaaden aan de Capiteelen van een zeer flegte fmaak, alhoewel fchoon bewerkt; gelyk by voorbeeld, de Olyf Blaaden aan de Pylasters van de V. de G. ik zeg dit in het voorbygaan, voor die geene, die uit de Natuur geen groote kennis bezitten, zig inbeelden geen mislaagen te kunnen begaan, door dat geen na te volgen, dat men aan voornamen Gebouwen ziet.

Waarneeming omtrent de Modillions van deeze Orden. Schets 74.

Men maakt gemeenlyk onder tegen de Modillions van deeze Orden, een Loofblad dat dezelfs breedte, en byna de geheele langten beflaat; doch het fchynt my toe Cierlyker te zyn, indien het Blad korter en fmalder is, daarom befuit ik het tufchen twee kleine Lysjes, en laat hetzelve tufchen deeze niet uitkoomen, dan alleen om het Overflag tegen het voorfte Rolletje van het Modillion te maaken; zodat dit Blad, een zekere fpeeling met het Modillion maakt, waardoor het laastgenoemde veel fchoonheid ontvangt: nog moet men acht geeven, dat dit onder het Modillion geplaaft Blad, van dezelve foort zy als die, die het Capiteel Verfieren.

Van de Tafels of Paneelen op het Piedeflal. Schets 75.

De Tafels of Paneelen die men in of op den Teerling van het Piedeflal maakt, moeten een gelyke breedte hebben, als het naakt der Colomne, dat is 2 Modul; en den Teerling 2—24 breed zynde, volgt dat 'er 12 Minuten, voor den rondgaande Rand overblyft, met uitzondering van het onderfte gedeelte, het geen breeder moet zyn, en dat men op 15 Minuten kan bepaalen.

Waarneeming.

Wanneer men deeze Tafels of Paneelen van Marmer maakt, verkies ik dat dezelve met het naakt van den Teerling gelyk zyn, niettemin indien men haar binnen het naakt van den Teerling ftelt, moet zulks niet dieper zyn als $1\frac{1}{2}$ Minut; en dan brengt men een Astragaal, Ojiefje of Holletje rondsom dezelve.

Schets 78.

Men maakt fomtyds in deezen Paneelen Basrelieven, die van Marmer, Metaal

taal, ja zelfs verguld Metaal kunnen zyn; doch men moet acht geeven, dat het Relief niet buiten het naakt van den Teerling komt: om dit voortekomen moeten de Beeldhouwers, een bekwaame diepten voor de grond van het werk bepalen, en het Relief zo weinig verheeven maaken, als moogelyk is: men begrype dat ik hier tegen leerlingen spreek die nog zonder ondervinding zyn.

Waarneeming.

Eenige brengen rondsom deeze Paneelen, een, buiten het naakt van den Teerling uitfpringend Lysje, doch ik ben van gedachten, dit niet te moeten volgen, om dat dit Lysje, het astragaal dat 'er boven gevonden word, en het onderfte gedeelte van het dekftuk van het Piedestel, drie onderscheiden deelen zyn, die omtrent van een Figuur, van een groote, op een byna gelyken ruimten van elkander en dus van een slegte smaak zyn; daar men weet dat de fraaiheid der Lys-ten bestaat, in het onderscheid dat tusfchen haar grooten, Figuur en plaatfing waargenoomen is.

Van het Baziment. Schets 76.

Dit Baziment is byna hetzelfde als dat, dat men gemeenelyk aan deeze Orden geeft, het heeft, gelyk de bazimenten der voorige Ordens, die twee halve rondens of *Iborusfen* hebben, 12 Minuten sprong. Eenige Bouwmeesters hebben hetzelfde minder sprong willen geeven, en in tegendeel andere meerder, maar na myn smaak zyn den een en andere slegt geflaagd.

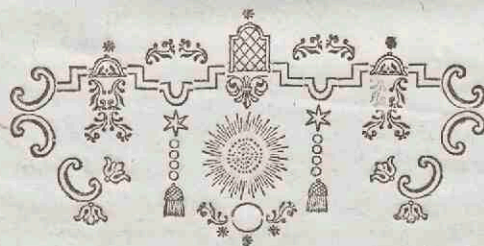
Aanmerking.

De twee booven elkander geplaatte Hollen van dit Baziment, zo wel als de twee rondjes die dezelve van elkander fcheiden, zyn niet zeer voldoende: doch het is een gebrek, waar aan men zonder misprezen te worden, veel werk zou vinden om hetzelfde te verbeteren, niettemin kan men in plaats van twee rondjes, een enkele in derzelve plaats brengen, gelyk men aan de *Thermen van Diocletiaan*, gebeezigd heeft. Ziet Schets 77.

Waarneeming.

Wanneer men een Orden opricht, moet men zodaanige groote voor het Modul bepalen, dat het Piedestel zyn deelen en maaten verkreegen hebbende, de-
dek-

Deklyst van hetzelfde, niet op de hoogte van het gezicht der voorbygangeren komt; want ons gezicht scheidt geen behaagen, in dusdanige spronghebbende Lichaamen, die op deszelfs hoogte geplaatst de oogen dreigen te ontmoeten; indien men echter zwaarigheid vind om de begeerde hoogte der Piedestallen, met de andere deelen van het Gebouw, naar genoeg over een te brengen, als dan kan men het Piedestaf, de Deklyst en het Voetstuk ontnemen, waardoor men gelegenheid krygt, het zelve op een gevoegelyke hoogte te brengen. Ziet de Schetsen 129 en 130.

VERHANDELING

OVER DE

BOUWKUNDE.

DERDE AFDEELING,

Over de Pylasters.

De Pylasters zyn vierkante Colomne, die booven en onder even breed zyn, dikwils zyn deeze Pylasters maar enkele Cieraaden, gelyk dan, wanneer zy in de Muur van een Gebouw inspringen en verbonden zyn, en alleen maar een vyfde of zesde haarer breedte zich buiten de Muur verтоond; dit foort, die men platte Pylasters noemd, voldoen altyd ongelyk veel beeter als de andere, die geheel gezien wordende, namentlyk zo dik als breed, gemeenelyk te lomp en te grof schynen.

Wanneer Pylasters met Colomne vergezeld zyn, moet men haar in alle deelen, dezelve hoogtens geeven; doch zyn ze alleen, dat is niet met Colomne vergezeld, dan moeten haar maaten en proportiën veranderen.

Eerstelyk, moeten de Romeinsche, Spaansche en Corintische Capiteelen, om wel geproportioneerd te zyn, meerder hoogte hebben als die der Colomne, om dat dezelve breeder zyn; waar uit volgt dat de Zuilschagten naar evenredigheid moeten verhoogt worden.

Ten Tweeden, men bemerkt in het algemeen, dat een Pylaster, op de hoogte van een Colom gemaakt, ten opzichte van zyn breedte, veel korter schynt; want plat zynde, verтоond dezelve zyn geheelen breedten, het welk een Colom niet doet, doordien de schaduw der rondigheid, hem smalder doet schynen, als hy indedaad is: zodat, om aan de Pylasters de schoonheid der Colomne te geeven, moet men zo wel de hoogte der Zuilschagt als die van het Capiteel vermeerderen, en uit dien hoofde, die van het Piedestal en Hoofdstel, meede niet onveranderd laten.

Voegt hier by, dat dewyl de Capiteelen der Pylasters breeder zyn, als die der Colomne, en het profil der Kroonlyst uit het naakt der Pylasters, byna het zelve blyvende, als of het op Colomne moest dienen; volgt, dat de Modillionswyder van elkander komen als in de hoofdstellen der Colomne: waar uit al weder volgt, dat de vastgestelde tuschenruimten om de Colomne na te plaatzen, die geschikt zyn, naar een zeker getal Modillions, niet kunnen dienen om de Pylasters na te plaatzen, zo min als om de proportiën der Poorten te bepaalen.

Eindelyk, doordien de Modillions, dus wyder van elkander koomen, zo moet de Kroonlyst meerder sprong hebben, om daardoor tuschen de Modillions net te Vierkanten te verkrygen, waarvan, gelyk meermaalen gezegd is, de welgeschiktheid van het Platfond afhangt.

Het is dan noodig, byzondere saamenstellingen, voor de Ordens der Pylasters te bepaalen, hierom, stel ik de volgende voor, die beantwoorde aan de reegels die ik voor de Colomne gegeven heb: men zal 'er geen byzondere ontwerpen voor de Bazimenten in vinden, gelyk ook niet voor de Deklysten en Voetstukken der Piedestallen; de maaten deezer deelen, moeten dezelve zyn, als die, die ik voor de Ordens der Colomne geschikt heb, de reeden hier van is, dat de breedten deezer deelen niet veranderende, haar hoogten dezelve moeten blyven. Zo dat het verschil dat in de hoogten der Piedestallen onder Colomne of onder Pylasters gevonden word, alleen plaats heeft in de Teerlingen.

Schets 94.

Behalven de gemeene Poorten, stel ik 'er ook eenige voor, met een tweede Impost-Styl of Kantelaaver, waartegen de Impostlyst eindigd; gelyk men ziet aan de *Val de Grace*; deezen hebben het voorrecht, dat men booven het Archivold, Basrelieven of Beeldwerken plaatzen kan, die goed geordineerd zynde, een groot Cieraad in de Bouwkunst uitleeveren. Eenige Bouwmeesters zyn niet voor dit soort van Poorten, en alhoewel ik van haar gevoelens niet ben, kunnen zy echter, byzondere reedens daar voor hebben.

Van de dikte der platte Pylasters.

De algemeene sprong der Pylasters buiten de Muur is 10 of 12 Minuten: Doch wanneer dezelve op de hoek van eenig gebouw geplaatst zyn, moet of kan haar dik-

dikte, zig reguleeren naar de deelen van het Platfond der Kroonlyst; gelyk men zien zal in Schets 97, 98, 99 en 105.

Van de Canaalen. Schets 98.

Wanneer men de Pylasters Canuleerd, moet men zeven Canaalen in yder zyde plaatzen: en de buitenste kanten, een weinig breeder maaken, als die, die de Canaalen van elkander scheiden, op dat de hoeken der Pylasters sterker en dus voor het beschaadigen beter bewaard worden.

Men ziet in eenige oude overblyffelen, Pylasters die maar vyf Canaalen hebben, maar deezen zyn te breed, en veroorzaaken dat de Pylasters zelfs klein en armelyk schynen; en indien men 'er negen in yder zyde plaatste, zouden dezelve te smal en te maager worden, zelfs in de allerteederste Ordens.

Waarneeming. Schets 90.

Men geeft nooit Canaalen aan de Tuskaansche Pylasters, en als men ze aan de Dorische geeft, het welk meede niet als zelden gebeurt, laat men platte kanten aan de hoeken, om dezelve 'er door te versterken.

Men kan in de dikte der Pylasters, een Canaal brengen of laten deezen kant effen, indien dezelve maar 10 minuten uit de Muur voorwaards komt.

Waarneeming omtrent het Antique Jonische Capiteel. Schets 96.

De Antique, hebbende de Baluster van dit Capiteel vry kort gemaakt, zyn oorzaak dat men zwaarigheid vind, hoe de Voluten goed op 't quart rond van het Capiteel der Pylaster te schikken, dit heeft verscheiden Bouwmeesters verbonden, het rond niet vierkant te maaken, maar hetzelfde aan de eindens minder sprong te geeven, als in het midden, 't welk een groote onregelmatigheid veroorzaakt, die te vermyden is, door gezegde Baluster zo veel te verlangen, dat het quart rond, vierkant zynde (dat is, overal evenveel sprong uit het naakt der Pylaster) daar in beslooten blyft; doende te gelyk den omtrek der Volut, voorwaards komen, gelyk het Profil A.B. zulks aantoonde.

Schets 98.

Indien men nochtans de gewoonte volgen wil, naamentlyk gelyk men hier ziet, het gezegde rond aan de eindens minder sprong als in de midden geeven,

vervalt men flegts in een goedgekeurd gebrek; echter zal men wel doen hetzelfde te vermyden, door de moeite te neemen van het te veranderen.

Men zal foortgelyke zwaarigheid ontmoeten, in het Moderne Capiteel, mede ten opzichte van het quartrond, het welk eenige, insgelyks rondachtig maaken, om door de mindere sprong der hoeken, de Voluten die op haar plat, een diergelyke holte moeten hebben, als de holte van het Abacus, gunstiger te ontfangen, doch dit gebrek moet men niet naavolgen, maar de Voluten liever zo veel openen, dat zy het rond indien hetzelfde Vierkant is, kunnen bevatten: en dit moet men ook waarneemen aan het Romeinsche Capiteel. Ziet Schets 104.

Van het Vullen der Canaalen. Schets 118.

Deeze Vullinge, die door de Franschen *Rudentures* genoemd worden, zyn van Gedaante, als een Touw, Stok of halve Stok, die dikwils geplaatst worden in de Canaalen om derzelver kanten te versterken, en voor het beschaadigen te behoeven; by voorbeeld, wanneer men Gecanuleerde Colomne of Pylasters zonder Piedestallen maakt, of flegts zo weinig verhoogt, dat men dezelve met de handen beschaadigen kan, dan vult men de Canaalen tot op een derde der Coloms of Pylasters hoogten, met dusdanige Figuren, waardoor de kanten versterkt worden, die andersints schielyk beschaadigd zoude zyn.

Deeze vullingen der Canaalen, die zo even maar alleen voor de nuttigheid uitgevonden waaren, gaaven vervolgens aanleiding en geleegendheid om 'er Cieraaden tot oppronking der Canaalen van te maaken; zoodat in plaats van sterke en eenvoudige *Rudentures* of Vullingen, maakt men 'er zomtyds zeer teedere. Men maakt van dezelve geslingerde Linten, Loofblaaden, hangende Klokjes, Paternosters en meer andere zeer ryke Ornamenten, doch deeze soort van Cierlyke Vullingen moet men niet werkstellig maaken, als in Marmere Colomne of Pylasters, en die zoodaanig geplaatst zyn, dat dezelve door het gemeen niet beschaadigd kunne worden.

Tot nog meer Cieraad en gemak zoude men deeze Ornamenten van Metaal en zelfs van Verguld Metaal kunnen maaken, welke men dan, in de Canaalen inlegt en vasthegt.

Men slaagt ook zeer wel, met deezen teedere Cieraaden, in Colomne of Pylasters van hout te maaken, waarin zy zig net en met gemak, laten bewerken.

Van de Ornamenten op de Lysten. Schets 119.

De Ornamenten die men aan de Lysten maakt, worden niet altyd gebeezigd om dezelve alleenlyk te verryken, maar ook fomtyds, om het eene Lid van het andere te kunnen onderscheiden. Terwyl de meeste leeden, byzonder die der Kroonlysten, niet als door reflexie Licht, verlicht worden, zo zoude dezelve, indien men ze allen effen en zonder eenig versierfel liet, dikwils verwarren, doch de Ornamenten die men op eenige van dezelve maakt, onderscheiden den een van den ander. Voornaamentlyk doen de Eieren die men booven de Tanden in de Jonische en onder de Modillions in de Corintische Kroonlyst Schets 68 plaatst, een zeer goede uitwerking, doordien ze wel uitgediept zynde (dit is het nadruklyk woord der werklieden) een aangename verscheidenheid met de andere leeden veroorzaaken.

Onder deeze Ornamenten, heeft men 'er die by wyze van Relief op de Lysten leggen en weederom andere die uit dezelve uitgebouwen zyn, gelyk men in de verschillende Figuuren deezer Vertoogschets ziet.

Van de Lysten die zonder Ornamenten moeten blyven.

De Cieraaden zyn in geene deelen geschikt om als onverschillig overal gezaait te worden; 'er zyn Leeden en Lysten die om den andere na waarde te doen gelden ongesierd moeten blyven, en zonder de eenvoudigheid deezer, zoude de Ornamenten niets dan verwarring in de Bouwkunt veroorzaaken; waar van men een aanmerkelyk voorbeeld heeft, aan de Corintische Orden, van de Therm van DIOCLETIAAN, die ons door de Heer DE CHAMBRAY in zyn *parallele d'architecture* meedegedeelt word.

By voorbeeld de Kroon, die het eerste en heerschende Lid der Kroonlyst is, moet ongesierd blyven, zynde gevolgd, door het Platfond of Plantzier der Kroonlyst, dat altyd vol met ryke verdeelingen (*Compartimenten*) is, behalven de Modillions die een alleraanzienelykst Ornament uitleeveren. Men begrype dat ik hier spreek van de laatste Ordens, alwaar de Cieraaden het meeste gebruikt worden.

De Tafels der Architraaven moeten ongesierd blyven, byzonder als het Fries versierd word.

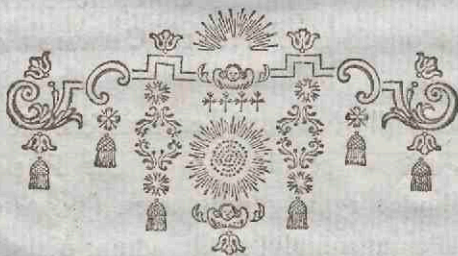
Alle Bandjes, Riemen en Kantten, moeten altyd effen blyven; dewyl deezen

voornamentlyk verordend zyn, om de Ornamenten der andere Lysten te onderscheiden en te doen eindigen.

Het Astragaal booven aan de Schagt der Colomne moet altyd effen gehouden worden, ten zy in de Jonifche Orden, alwaar men hetzelfde (de Schagt ontnoemen hebbende) versierd met Paerlen en Olyven, ziet Schets 40.

Allen de deelen van een Baziment moeten effen gehouden worden, om dus voor rusting aan de Canaalen der Zuilschagt te dienen: niettemin zyn 'er gelegenheden alwaar men de ronden van hetzelfde versieren kan; gelyk wy hier van, een aanzienlyk voorbeeld hebben, aan de Nieuwe Kapel van de Koning te Versailles; het welk aldus met voorzichtigheid gedaan is, want dewyl niets voor het gezicht van een groot Vorst blootgesteld moet worden, dan van een aanzienelyke Rykheid, en de Koning de Bazimenten der Colomne van zyn Zitplaats (*Tribune*) dicht onder het oog hebbende, was het noodig dat men dezelve versierden, overeenkomstig het overige van de Kapel, die allerprachtigst is, en waar de edelheid der Bouwkunst: de schoonheid der Schilder en Beeldhouwkunde, overal de heerlykheid en Godsdienstigheid dier Vorst doen uitblinken, maar buiten dusdanig een gelegendheid, zyn de Cieraaden op de Bazimenten een gebrek; alhoewel zulks srydig is met het gevoelen van SCAMOZZI.

Men zal in het vervolg spreekken, van dat geen, dat men waarneemen moet, by het verdeelen der groote, eenvoudige en versierde Deelen.

VERHANDELING OVER DE BOUWKUNDE.

VIERDE AFDEELING,

Over de byzondere Colomne.

SCHETS 120.

Van de gestingerde Colomne.

Dit foort van Colomne, door hun Naam welbekend en gemeenlyk zeer Ryk gemaakt, moeten niet als op aanzienlyke Plaatzten gebruikt worden; gelyk by voorbeeld, aan Autaaren, Verheemeltens, Praalgraaven, Zaaen en foortge. lyke Plaatzten meer, alwaar eene grootsche pracht gevonden moet worden; gelyk men een voorbeeld ziet aan de *Val de Grace*.

Deeze Colomne moeten ten oorzaake van haar zwakheid noch Muur, noch Boog, noch eenige aanmerkelyke zwaarten ondersteunen; zy kunnen ten hoogsten, een enkel, teeder en zeer ligt Hoofdgestel draagen; want alhoewel zy door den geboogen omtrek kloeker schynen, als de Gemeene Colomne, zyn dezelve des niet teegenstaande, minder sterk; het welk men bemerken kan, door de Loodlynen a b en c d getrokken tegen de Holtens der Colom, dewyl het Lichhaamyke, dat tuschen gezegde Lynen gevonden word, veel minder is als de Colom G H. die bereids van de tederste is.

Manier om deeze Colom te Teekenen. Zelfde Schets.

Verdeel de Diameter der Colom, in drie gelyken deelen ABCD. beschryft op de derde BC. een half Cirkel BEC. en verdeeld hetzelve in vier gelyke deelen.

Uit de verdeelingspunten van dit kleine Cirkel, trekt de Loodlynen, die Parallel aan het Centrum der Colom EF. zyn.

Tee-

Teekend een gemeene Colom GH van dezelve Orden en hoogten, als de geflingerde die gy maaken wild, en die van de teederfte foort moet zyn; verdeeld dezelfs hoogten GH in 48 gelyke deelen; uit deeze 48 punten trekt de Horizontale of dwarsfe Liniën, die allen Paralel aan elkander zyn.

Door de punten, alwaar deeze Horizontale Pararellen, de Loodlynen BI en CL doorsnyden, befchryft den Slingertrek MNO enz. die uw voor het Centrum der Colom zal dienen.

Maakt vervolgens, PQ. NR enz. gelyk aan 1-2. 3-4. 5-6 enz. het welk alle halven Diameeters zyn; door dit te vervolgen tot booven aan het einde der Schagt, zult gy puntjes verkrygen, om den omtrek uwer geflingerde Colom naar te Teekenen.

Aanmerking.

De Geflingerde Colomne, aan het verheemelte, in de St. Pieters Kerk te Rome, hebben in de hoogte der Schagt, twee Astragaalen, die dus dezelve in drie deelen verdeelen, het welk men niet naarvolgen moet, ten waare men 'er byzondere reeden voor heeft.

Die aan het Verheemelte van de *Val de Grace*, hebben zo een Astragaal op de hoogte der eerfte of onderfte derde; het welk aldus met oordeel gedaan is, om de aan een plaatsing der twee stukken, waar van yder Colom zaamengefteld is, te verbergen.

Doch het geen my volkoomen verwerpelyk voorkomt, zo wel aan de Colomne van de St. Pieters Kerk, als die van de *Val de Grace*, zyn de Canaalen, die men in de onderfte haarer hoogte gebracht heeft, waardoor dus dit gedeelte teederder word, als het boovenfte; te meer, dewyl de blaaden en Loofwerken, die op het boovenfte gedeelte geplaatst zyn, door derzelve verheevendheid, de dikte der Schagt, fchynen te vermeerderen; my dunkt, dat men veel beeter gedaan zou hebben, het boovenfte gedeelte te Canuleeren, en het onderfte met Loofwerken te verfieren; of zo niet dit laaste eenvoudig en effen te laaten.

Nog iets, dat men in het Verheemelte van de *Val de Grace* mispryzen kan, namentlyk, dat het hoofdgestel voor ydel Colom gebrooken of gecarnisd is; zonder twyffel zoude een doorgaand Hoofdgestel veel beeter voldoen.

Van de zinnebeeldige Colomne en Menschelyke Gedaantens.

Eertyds gaaven de Grieken, om hunne overwinningen in 't geheugen te behouden; dikwils, aan de Colomne van hun openbaare gebouwen; de gedaantens en Gelykenisfe der Vyanden, die zy overwonnen en tot Gehoorzaamheid gebracht hadden. De vrouwen der Cariatifche Rebellen, tot slaverny verweezen en de Perfen, die door de Lacedemoniërs overwonnen wierden zyn de eerfte onderwerpen deezer Colomne geweest; waardoor men aan de naageflagten den luister der Verwinnaaren en de fchaamte der overwonnene deden zien. Van daar zyn de naamen van *Cariatides* en *Perfiques* afkomstig; dewelke men geeft aan zoodaanige Colomne die vervolgens, onder Menschelyke gedaantens (alhoewel van zeer verfchillende Karacters) gemaakt wierden.

Van de Cariatides of Vrouwen-beeld Colomne. Schets 121.

Men geeft niet meer aan de Cariatifche of Vrouwenbeeld Colomne, de Voorftellingen van Slaverny en dienstbaarheid, gelyk men voormaals deed; zulke charactere, zyn te verfmaadend en onwaardig aan de fchoone kunne, in teegendeel geeft men teegenwoordig, aan dezelve teegenovergeftelde Merkteekene, en men beezigd hen niet meer in de Gebouwen, dan als achtenswaardige fchoonheeden; die de Rykfte Verfierfelen uitmaaken. Men ftelt haar voor, als Eedele Zinnebeelden, gelyk als de voorzichtigheid, de wysheid, de Gerechtigheid, de Gemaatigdheid enz.

Wanneer dit foort van Colomne, rondsom losftaan, naamentlyk aan geen muur verbonden, moeten dezelve ten hoogften een Balcon, Heemel van een Throon, of diergelyk zeer ligt voorwerp draagen of onderfteunen, en hun hoofdgestel, kan het Jonifche zyn.

Alle *Cariatides*; moeten de Beenen geflooten en genoegzaam teegen elkander ftande hebben, met de Armen teegen het Lichaam of Hoofd geplaatst, of ten minfte zeer weinig uitgespreid, op dat de bediening van Colomne waarneemende, zy zo veel als moogelyk is naar dezelve gelyken.

De *Cariatides* hebben dit gebrek; dat vertoonende Vrouwelyke gedaantens, zy niet zeer gefchikt fchynen, den dienst van Colomne te kunnen verrichten. Doch

dit gebrek is, indien dezelve teegen een muur geplaatst zyn, zeer ligt te verhelpen, want als dan heeft men maar een *Cardoes* of *Consol* booven het hoofd te plaatzen, die de geheelen zwaarte van het Hoofdstel zal schynen te draagen; het geen van een goede uitwerking zal zyn, want dusdoende zullen de *Cariatides* voor Colomne dienen, zonder dat ze zich belast vertoonen.

Indien dezelve laag verheeven, by wyze van Basrelief of, als of het Pylasters waaren, teegen een muur geplaatst worden, kunnen zy dienen in de Ordinantie van een Gallery of Zaal, mits dat men haar niet meer als alleenlyk het hoofdstel doet draagen, latende het Wulft of den Coepel rusten op de Muur, waartegen zy geplaatst zyn.

Waarneeming. Schets 122.

Men moet deeze beeld Colomne, niet dan van eene middelmaatige hoogte maaken, om dat, te groot zynde, dezelve voor het gezicht afschrikkelyk zouden worden: het is om deeze reeden, dat men somtyds derzelve hoogten zoude kunnen bepaalen tot onder de *Impostlyst* van een Poort, latende deeze te gelyk voor Hoofdstel dienen. Ook kan men haar op een *Piedestal*, *Plaatzen*, waar van de hoogte, een derde hunner hoogte moet zyn; en indien men by dit alles *Cardoefen* booven het hoofd brengt, zo kunnen deeze *Figuuren* op een middelmaatige en billyke groote bepaald worden.

Waarneeming.

De *Cariatides* en gemeene Colomne, moeten nimmer onder een en het zelve hoofdstel geplaatst worden, want behalven, dat ze met elkander geen nette overeenkomst kunnen hebben, zo zou de *Vrouwenbeelden* van hoogte als de neevensgeplaatste Colomne, door haar groote afschuwelyk worden, en te gelyk de Ordinantie van het Gebouw klein en armelyk doen schynen.

Ook vind men *Cariatides* met afgehouden Armen, gelyk die, die in de Zaal van de *Gardes Suisfes du Vieux Louvre* geplaatst zyn; doch deezen soort van verminkingen, die niet geschieden, dan om dezelve meerder teederheid te geeven, of om beeter te zeggen, om meerder overeenkomst met de Colomne te verkrygen, zyn niet wel voegzaam dan aan *Thermen*, 't welk halven Menschelyke *Figuuren* zyn, die uit een *Kooker* of *Scheede* voortkoomen, gelyk Schets 123 doet zien.

Waarneeming.

De verbeeldingen der *Cariatides* moeten toepasfelyk zyn, op de plaatzen daar dezelve gesteld zyn; by voorbeeld, die het verheemelte van een Troon draagen, moeten als Figuren en Zinnebeelden van Heldhaftige deugden voorgesteld worden: die als Colomne dienen in een Plaats alwaar Godsdienst geoeffend word, moeten op dit onderwerp toegepast zyn, en die geene die men in de Vreugde Zaaln plaatst moeten blydschap en Vrolykheid te kenne geeven.

Waarneeming.

Men moet geen *Cariatides* onder de gedaante van Engelen maaken; ten zy aan Autaaren, Tabernacels enz., en ik oordeel dat dewyl het Heilige Voorwerpen zyn, dezelve haar Hoofdstellen met de handen en als zonder moeiten met gemak moeten draagen; ziet Plaat 121.

Het Hoofdstel der Engelen kan Corintisch zyn; dat der deugden Jonisch, en den een en ander minder zwaar als gemeenlyk.

Van de Persische Orden. Schets 121 en 122.

Deeze Colomne zyn meesttyds voorgesteld geworden, als sterke en Zenuwachtige Mannen met lange Baarden, en dusdanige gedaantens, zyn veel beeter geschikt als de Vrouwenbeelden om eene ongelukkige Slaverny te vertoon.

Het merkteecken van Slaverny word in deeze Figuren uitgedrukt, door hun de handen achter op de Rug of voor het Lyf aan een te binden.

Deeze soort van Colomne kan men gebruiken, in een Vorstelyk Verzamelplaats of Gallery van Waapenen, en als dan moogen zy ongemeen groot van Lichaam gemaakt worden, zo als zy zich vertoon in Schets 122; en derzelve Hoofdstel moet het Dorische zyn.

Men begeert echter niet dat deeze Mannelyke gedaantens altoos de Slaverny te kennen geeven, men maakt 'er ook somtyds Zinnebeelden van, als Deugden, Misdaaden, Vreugde, Sterkte, Dapperheid, en zelfs van verdichte Goden: gelyk wanneer men ze de gedaante geeft van Hercules om de sterke, van Mars om de dapperheid, van Mercurius om den Koophandel, van Faunus en Satyren, om de Vrolykheid en divertisfementen te verbeelden.

Van de Thermen. Schets 123.

Thermen, zyn een ander foort van Zinnebeeldige Colomne, die de gedaante van Menschen voorstellen, doch met dit onderscheid, dat de booven helft van het Lichaam maar alleen gezien word en het onderste gedeelte als in een Scheede of Kooker verborgen blyft. Wanneer men ze de gedaante van een teedere Colom geeven wil, laat men hun niet verder uit de Scheede koomen, als tot aan den Gordel en zonder Armen, gelyk ik hier van een voorbeeld in deeze Vertoogschets geef.

Deeze *Thermen* zyn byzonderlyk voldoende in de Decoratien van Toneelen, gelyk ook in de Ordinantien van Latwerken in de Lusthooven.

Waarneeming.

De *Thermen* moeten nooit, zo min als de *Cariatides* met gemeene Colomne onder een Hoofdgestel geplaatst worden: Echter hebben zy het voorrecht, dat men ze zo hoog maaken kan, als men goed oordeeld, door de Onderscheeden tot op de begeerde, doch billyke hoogten te verlangen, om dus doende eene zeer teedere Ordinantie te verkrygen; zoo als de Cabinetten, Salonnen, en Laanwerken, daar ze byzonder toe geschikt zyn, vereisfchen.

Waarneeming.

Ik denk niet dat men billyk gedaantens van Engelen voor *Thermen* gebruiken kan, gelyk men zulks voor deeze aan verscheiden aanzienlyke Plaatzen gedaan heeft.

Van de Arcadens of Boogstellinge door Colomne gedraagen. Schets 124.

Men heeft weinig voorbeelden van dit foort van Bouwkundige zaamenstellen: echter, kunnen zy gebruikt worden in voorvallen, daar geen al te sterke Ordinantie vereischt word; gelyk dan, wanneer men een geheel open Gallery of Paslagie tusfchen twee Gebouwen wilde maaken, of dat men voor een Gebouw een zeer ligte verheeven Wandelplaats met een Gallery 'er onder, begeerde te plaatzen; gelyk deeze Schets aantoond.

Als

Als men dit foort van Poorten maakt, ben ik van gedachten, dat men alleen het Architraaf op de Colomne moet leggen, en vervolgens de Kroonlyst booven het Archivold plaatzen, gelyk ik in deeze Schets gedaan heb.

Indien men by voorbeeld, tusfchen twee Cabinetten, een Gallery van Latwerken wilde maaken, zoude men *Thermen* in plaats van Colomne kunnen gebruiken.

Van de Hoofdstellen die door Carnisfingen of achteruitwykende Partyen verdeeld of gebrooken worden. Schets 125.

Somtyds maakt men Carnisfingen of tusfchen de Colomne achteruitwykende Partyen in het Hoofdstel; gelyk in deeze Schets te zien is: doch dit foort van Breuken, moeten niet werkftellig gemaakt worden, dan om byzondere reeden en in zekere gevallen, gelyk als wanneer men grooten stukken Steen ontbreekt, om zo een grooten sprong over de Colomne te kunnen vervolgen, of dat de veelheid der sprong het nodige daglicht der Vertrekken zou kunnen verhinderen; of beletten dat geen te zien, dat booven het Hoofdstel geplaatst is; gelyk hier en in de Triumph Boog, Schets 143 getoond word: alwaar de Basrelieven, die in de Attische Orden zyn, niet dan op een groote afstand gezien kunnen worden indien het Hoofdstel zo veel sprong had, als de Colomne het zoude kunnen geeven; niettemin moet men weten, dat het Hoofdstel voornaamentlyk gefchikt is, om het geen 'er onder is, te dekken, het geen zich hier maar ten halve vind, doordien men tot dit oogmerk, niet meer dan alleen de sprong der Kroonlyst heeft.

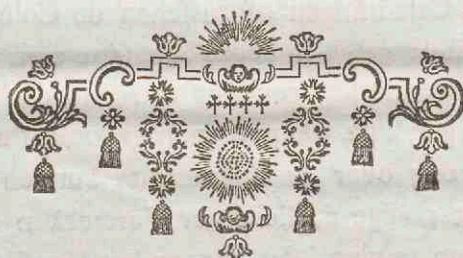
Van de Attische Orden. Schets 125.

Deeze Orden is een zoort van een veel verhoogt Piedestal. Eenige Bouwmeesters geeven dezelve een Capiteel, volgens de verscheiden Ordens van Colomne en Pylasters; doch het Jonische, Romeinsche en Corintische voegt aan dezelve in 't geheel niet; en veel beeter voldoet het, indien men ze onderscheid door differente Lysten; die meer of min eenvoudig of teeder verkoofen kunnen worden, naar maate deeze Orden overeenkomst moet hebben, met de geregelde Orden, waarbooven dezelve geplaatst is.

Waarneeming.

Men noemt ook Attisch, de geheelen verdieping waar deeze Orden gebruikt is; want deeze kleine Orden, word altyd booven een die grooter is geplaatst.

Dit Piedesttal of Bastaard Pylaster, heeft altoos dezelfde breedte als de Pylasters of Colomne die 'er onder zyn; en aan de hoogte van dezelve, kan men een derde of de helft van de Colom of Pylaster die hem draagt, geeven.

VERHANDELING OVER DE BOUWKUNDE.

V T F D E A F D E E L I N G,

Van de saamenvoeging der onderscheiden Ordens.

Eerste Waarneeming.

Wanneer men twee Ordens van Colomne op elkander stelt, moeten zy verschillende zyn; en de sterkste deezer moet den andere draagen, by voorbeeld; men stelt de Dorische op de Tuskaansche, de Jonische op de Dorische, de Romeinsche op de Jonische enz.

Tweede Waarneeming.

De boovenste Orden moet altoos kleinder zyn als de onderste, volgens de grondstelling dat het zwaare, het ligte moet draagen.

Derde Waarneeming.

De Colomne moeten altyd juist booven elkander staan, op dat hun Asen of Centruns, in een en dezelve Loodlyn zich ontmoeten.

Vierde Waarneeming.

Men moet de onderste tusschenruimten der Colomne, bepaalen naar de vastgestelde maaten voor Colomne zonder Piedestallen, en de tusschenwydten der boovenste Colomne, moet bepaald worden na de Ordens met Piedestallen; verhoogende echter de onderste of eersten, op een plint van bekwaame hoogten, of een Trap van verscheiden treden; het geen dus den plaats, van doorgaand Piedestal of voetstuk bekleed. Ziet Schets 126, 127, 128, 129 en 130.

Ik plaats de Orden met het Piedesttal booven, omdat bepaald wordende op de breedte van de tusfchenruimten der onderfte Orden, dezelfs Colomne 'er kleinder door worden, in maniere dat de diameter of onderdikte van de Colomne der boovenfte Orden, niet grooter word als de boovendikte van de Colomne der onderfte, gelyk noodig is.

Aanmerking.

VITRUVIUS wil de boovenfte Orden, niet meer hoogte geeven, als drie quart van de onderfte; doch volgens deeze fchikking worden de Colomne te klein, en dierhalven wanneer ze accuraat booven de onderfte geplaatst zyn, naar hun hoogte te wyd van elkander.

Om het Modul te vinden, van een Orden die men booven een ander plaatzen wil, by voorbeeld men begeerd de Jonifche op de Dorifche te fteflen.

Schets 127.

Merkt ten eerften aan, dat in de Dorifche Orden zonder Piedesttal, Schets 17 die uw de maaten der eerfte of onderfte Orden opgeeft; de Colomne elf Modullen van elkander geplaatst zyn.

Dat in de Jonifche Orden met het Piedesttal, de Colomne vyftien Modullen, van elkander ftaan; dus om deeze Orden op de Dorifche te plaatzen, zo verdeeld de tusfenruimten AB in 15 gelyke deelen, en een deezer zal het Modul zyn, om ingevolge plaat 33. de Jonifche Orden met zyn Piedesttal op te rechten.

Waarneeming.

Wanneer twee Poorten op elkander geftefd worden, moet de wydte der boovenfte, gelyk zyn aan die der onderfte, namentlyk, beide Poorten eeven breed: om in dit voorval, zulks te bevorderen, moet men de wydte van de onderfte Poort 8 à 10 Minuten minder als gemeenlyk bepaalen, op dat, daar door de boovenfte beeter geproportioneerd word.

Schets 128.

Indien men begeerde Colomne zonder Poorten te maaken, gelyk in deeze Schets, geeft men maar vier Triffigten of 8 Modul 24 Minuten, ruimten tusfen dezelve; en deeze 8-24 van de onderfte of Dorifche Orden, zyn 12 Modul-

dullen voor de Jonifche, die 'er booven geplaatst word; het welk men door een reegel van proportie vinden zal; en hetzelfde moet in acht genoomen worden omtrend de gekoppelde Colomne.

Aanmerking. Zelfde Schets.

In de boovenfte Orden, heb ik aan ieder Colom, alhoewel gekoppeld, een byzonder Piedestal gegeven; omdat deeze boovenfte Colomne vry ver van elkander fttaande, ter oorzaak van de Dorifche die daar onder zyn; derzelver Piedestallen, indien ik ze onder beide Colomne door liet gaan, te lompen te zwaar zoude worden; byzonder dewyl ze volkoomen zyn, hebbende al de vereifchtens die tot een Piedestal behooren; naamentlyk, de volle hoogten, Baziment en Dekftuk.

Aanmerking. Schets 129.

De Romeinfche Orden voegt niet zeer wel op de Jonifche, omdat het Capiteel meerder hoogte heeft, ten opzichten van deszelfs Colom, als het Jonifche, ten opzichten van de zyne; en omdat de Tanden in de onderfte Orden van een teederder zaamenftelling zyn, als de Modillions in de boovenfte: echter doordien alhier de Romeinfche Orden veel kleiner als de Jonifche is, zo word het verfchil tufchen de hoogten hunner Capiteelen, minder aanmerklyk; en te gelyk het verfchil, dat tufchen de Modillions van den een, en de Tanden van den ander plaats heeft, van minder waarden.

Hoe men het Modul zal vinden om de Corintifche Orden op de Spaanfche te plaatzen. Schets 131.

Men weet reeds, dat de Modillions van de boovenfte Orden, een gelyk getal moeten hebben, als die der onderfte, op dat dezelve zig juist booven elkander geplaatst vinden, zoodat het getal der Modillions in de Spaanfche Orden, tufchen de Colomne AB elf zynde, moet men 'er ook elf vinden, tufchen de Corintifche Colomne, die men boven de Spaanfche plaatzen zal.

De Tufchenruimten der Modillions in de Corintifche Orden, met het Piedestal 40 Minuten zynde, zoo moet men deeze 40 Minuten, door het getal der Modillions, naamentlyk elf multiplicceeren, vervolgens de uitkomst die 440 is, door 30 dat het Modul is divideeren, en de uitkomst hier van het welk 14-20

is, zal de verdeeling der fchaal zyn, die men om de Corintifche Orden op te rechten, op CD maaken moet.

Hoe men de Tufchenruimten CD in 14 Modul 20 Minuten verdeelen zal.

Schets 131.

Trekt naar welgevallen de Lyn CE maakende een hoek met CD, neemt naar verkiezing het gedeelte CG en brengt hetzelfde met den Pasfer 14 maal op CE.

Verdeeld het laatste van deeze veertien in 30 gelyke deelen; neemt van deeze 30 deeltjes, 20 en voegt dezelve achter de 14 Modullen CI: trekt vervolgens DF en deszelfs Parallellen IS. LM. NO enz. en CD zal zig in 14-20 verdeeld vinden, volgens de 48te van het derde myner *Geometrie*.

Waarneeming. Schets 132.

Wanneer men drie Ordens booven elkander plaatst, ontftaat 'er een zwaarigheid; naamentlyk dat, (de tweede Orden op een Piedesttal geplaatst zynde) de Colomne van de derde Orden een weinigje te dik van ondere worden; doch het is zoo gering dat het gezicht moeite zou hebben, zulks te bemerken; niettemin kan men dit gebrek verbeeteren, door die meerdere dikten, naar beneeden te doen verdunnen, en dus de Colom met een Buik maaken; het welk in dit geval geen misftand veroorzaakt.

Waarneeming.

Ik ben niet van gedachten dat men onderneemen moet meer als drie Ordens op elkander te plaatzen, want behalven dat de Colomne der vierde Orden, na derzelve hoogte te verwyderd zoude zyn, kunnen vier Colomne booven den ander geen groote fterkte uitmaaken; doch men kan de eerste of onderfte indien zulks noodig is, op een *Rusticq* werk plaatzen, 't welk dezelve verheffen en tot voetftuk zoude dienen.

Van het op elkanderstellen der Pylasters. Schets 133.

De Pylasters moeten op elkander geplaatst worden volgens de voorgaande reegel; men wil (by voorbeeld) de Corintifche op de Spaanfche Plaatzen, en men vooronderfteld dat in deeze de Pylasters A-B 10 Modillions van den ander staan, waaruit dan volgt dat de Corintifche CD ook 10 Modillions, tufchen beide moeten

ten hebben; en de ruimten tusfchen twee Modillions in de Corintifche Orden $4\frac{1}{2}$ Minut zynde, zo volgt dat de tusfchenruimten CD 13—22 $\frac{1}{2}$ word, waar van de verdeeling op de voorgaande manier, bladzyde 58 gemaakt worden- de, gy de Schaal zult verkrygen, om de Corintifche Orden naar op te rechten.

Dat de bovenfte Pylasters minder breedte moeten hebben als de onderfte.

Zelfde Schets.

Dewyl de Pylasters onder en booven even breed zyn, fchynt het ons billyk dat de op elkander geplaatste van een en dezelve breedte gemaakt worden; doch 'er zyn twee reedenen die ons verplichten, hun van onderfcheiden breedtens te maaken.

De eerften deezer is, dat daar de Ordens in teederheid vermeederen, zulks ten opzichten hunner breedte in de hoogte ook gefchied, dus indien het Modul hetzelfde blyft, voor de bovenfte zo wel als voor de onderfte Pylasters, zo volgt; dat de Ordens en Verdiepingen, naar maate dezelve op elkander geplaatst worden, in hoogte vermeederen; hetgeen niet gevoegelyk is.

De tweeden Reeden is, dat indien men Colomne en Pylasters in de onderfte Orden maakt, gelyk als in Schets 156 het Modul der Pylasters van de bovenfte Orden, grooter zoude worden als de bovendikte van de Colomne der onderfte, het welk alweeder een gebrek zoude zyn.

Men moet dan geen twee evenbreede Pylasters op elkander ftellen, ten ware de bovenfte Attifche zyn, gelyk in Schets 125 gezien word.

Aanmerking.

In het op elkander plaatzen der Pylasters, heeft men alleen te onderzoeken, hoe groot de breedte der bovenfte van ondere, ten opzichten van de breedte der onderfte van booven zyn kan; want, de Pylasters onder en booven even breed zynde, volgt onvermydelyk (volgens myn reegels) dat, bren- gende in yder der beide Ordens evenveel Modillions, de bovenfte Pylaster altoos kleinder word als de onderfte, gelyk wy reeds getoond hebben dat noodig is.

Waarneeming omtrent de Ingaande Hoeken. Schets 134.

Ik oordeel dat men aan de ingaande Hoeken van een Gebouw, altyd twee Py-

lasters moet brengen; een op yder zyde der Muur, en dezelve van een derde die in de hoek verbonden is, even verafplaatzen moet: gelyk men door de Grondteekening van deezen Pylasters met A gemerkt, zien kan.

Men zou in eenige voorvallen, slechts een *Ante* tusschen deeze twee Pylasters in de hoek kunnen plaatzen; gelyk dan, wanneer, zo als hier te zien is, de Capiteelen der twee Pylasters zeer dicht by elkander koomen.

Door *Ante* versta ik een soort van Zuilschagt, zonder Baziment noch Capiteel, ja zelfs zonder eenig Lystwerk.

Waarneeming. Zelfde Schets.

Alhoewel deeze in de hoek by elkander geplaatste Pylasters, voorgekoppeld kunnen aangemerkt worden, en derhalven, maar een onder beide doorgaand Piedestal moeten hebben; zo is echter in dit geval goed, dat yder der Pylasters zyn byzonder heeft; door een klein Kantje BC, het welk de diepten van een Minut heeft en niet meer.

Aanmerking.

De Pylasters die als gevouwen of van onder tot boven, in tweën gebrooken worden, voldoen nooit in de ingaande hoeken van een Gebouw; want niet alleen dat die gebrooken of halve Pylasters geen nette overeenkomst hebben, met de heelen die haar beantwoorden, zo worden derzelver Capiteelen ook zeer geschonden en mismakt; gelyk men zulks byzonder aan de Kerk van de *Val de Grace* zien kan.

Waarneeming. Schets 135.

Indien men Colonne en Pylasters onder een Hoofdstel plaatst, moet men het Hoofdstel der Colonne gebruiken.

Als men Colonne en Pylasters onder een Hoofdstel brengt, moet zulks indien het moogelyk is, niet op een Linie zyn; ter voorkooming der ongeschiktheeden die daar uit volgen zoude en dus moet men dezelve door een Carnisfing of vooruitkomende party, in het Hoofdstel onderscheiden.

Zo eene Carnisfing of vooruitkomende party, kan om de regulierheid der deelen van de Kroonlyst te bewaaren, niet minder als een geheel Modillion voorwaards koomen; en dezelve niet meer vooruit brengende, blyft nochtans de Colom in het Gebouw verbonden; gelyk de Grondteekening A aantoonde.

Wan.

Wanneer men de Colonne aldus aan het Gebouw verbind, moet men een Pylaster naast dezelve plaatzen, om zo doende de welgeschiktheid (*Symetrie*) met die, die aan de andere zyde van het Couzyn geplaatst zyn, te behouden; het welk door een Colom alleen, niet wel verricht kan worden.

Doch zo men verkiest de Colom geheel rondsom losstaande te maaken, gelyk B in dezelve Schets doet zien; moet men deeze Carnisfing of vooruitbrenging der Colonne van verscheiden Modillions bepaalen, en behalven de Pylaster die de vereischte *Symetrie*, met die der Couzynen maakt, een tweede achter de Colonne plaatzen.

Waarneeming.

Wanneer men achter rondom los staande Colonne, Pylasters stelt, moet men een bekwaame ruimte tusfchen beide laaten, op dat hun Capiteelen niet in elkander verwarren; het welk, alhoewel men zulks op verscheiden plaatzen ziet, een zeer groot gebrek is.

Deeze Schets vertoond ons een vooruitspringende party of Carnisfing, alwaar de Colonne, vooruitgebracht zyn; en de volgende Schets vertoond ons een Carnisfing, daar de Colonne achterwaards en de Pylasters voorwaards geplaatst zyn.

Waarneeming. Schets 137.

Wanneer gelyk ik hier voorstel, de Pylasters en Colonne onder een en hetzelfde Hoofdstel, en in voor en achteruitwykende partyën geplaatst zyn; ontstaat 'er een zwaarigheid, die de volgende is.

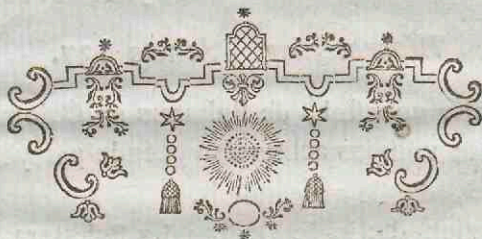
Ik heb reeds doen zien dat in de Ordens der Pylasters, de Modillions noodzaakelyk wyder van elkander moeten staan, als in de Ordens der Colonne. Nu dan, zynde in deeze Spaansche Orden, 4 Minuten wyder van elkander als in de Ordens der Colonne, zo volgt, dat deeze 4 Minuten moeten bespaard en bekrompen worden, zo wel op de breedte der Pylasters, als de Modillions en tusfchenruimtens derzelve, om dus doende de Pylasters met de Colonne over een te brengen: doch die, die achter de Colonne geplaatst zyn, moeten hier van uitgezonderd worden; want dewyl ze zeer dicht by de Colonne staan, kunnen hun Bazimenten zo min als de Capiteelen en Zuilschagten, van breedte veranderd worden; zodat de geheelen verandering geschieden zal aan de Pylasters A en B die op zy geplaatst zyn.

Eerstelyk, kunnen de Pylasters A en B yder twee Minuten smalder gemaakt

worden, het geen men niet bemerken zal, door dien ze met een opslag van het oog niet vergeleeken kunnen worden, met die, die achter de Colomne geplaatst zyn: doch deeze vermindering die niet meer als een Minut aan yder zyde is, laat ons op de Modillions en tusfchenruimten derzelve nog drie Minuten ter besparing over: hiertoe heeft men de Modillions zo wel als hun tusfenspatiën, een weinig breeder te houden als die van het Hoofdstel der Colomne en indien men by dit alles de Modillions een weinig verlangt, zal men weder volmaakte vierkante in het Platfond tusfchen dezelve verkrygen; en door dit middel zal de Ordens der Pylasters met die der Colomne zeer wel overeen gebracht worden.

Waarneeming.

Wanneer een Pylaster achter een Colom geplaatst is, moet de breedte van deszelfs Capiteel, zig schikken na die der Colom, op dat, de Bazimenten, even breed zynde, de deelen van het Capiteel het dus ook worden.

VERHANDELING

OVER DE

BOUWKUNDE.

ZESDE AFDEELING,

Van de Poorten of Deuren, Raamen of Couzynen, Frontespitsen
en Nisfchen.

Van de Poorten of Deuren.

De Deuren zyn groote, middelmaatige of kleine; de groote moeten van booven met een half rond, de middelmaatige insgelyks half rond of met een flauwe Boog, en de kleine vierkant geslooten worden, doch indien de laastgenoemde aan gewelfde doorgangen dienen, moeten dezelve meede rond gemaakt worden.

De reguliere of welgereegelde Deuren hebben yder drie Hoofddeelen; die van de ronde zyn de Impost Styl, de Impostlyst en het Archivold: die van de vierkante, het rondgaande Architraaf, het Fries, en de Kroonlyst.

Den een en ander deezer Deuren, verzeld men fomtyds met een Orden van Colomne of Pylasters, en als men zulks doet, kroont men dikwils dezelve met een Frontespits en ook wel met een Balcon.

De vierkante Deuren zonder Ordens van Colomne of Pylasters, hebben veeltyds hun Kroonlysten door *Consoles* of Cardioesen ondersteund; gelyk dan, wanneer men ze eene aanmerkelyke sprong geeft.

Van de proportien der Deuren.

De algemeene proportie der Deuren is, dat de breedte de helft der hoogte zy, echterkan men zulks in gevolge de omstandigheden een weinig veranderen.

Aanmerking.

De Deuren worden Tuskaansch, Dorisch, Jonisch enz. genoemd, naar maaten hun deelen als Architraaven, Impost Lysten, Kroonlysten enz. overeenkomst met de deelen en leeden der Ordens hebben.

Aanmerking.

Behalven de welgereegelde Deuren, maakt men 'er ook van een *Rustique* of boersche zaamenstelling, die in hun soort byzondere en eenvoudige Schoonheden eigen zyn, en die veelyds op zekere Plaatzen beeter als de andere voldoen; by voorbeeld, aan Voorgeevels van Gebouwen, daar geen geregulcerde Ordens gezien worden.

Aanmerking. Schets 139 en 140.

De Staldeuren, als meede die van een middelbaare grooten, opend men gemeenelyk door twee deelen of halve deuren; en zyn dezelve aanmerkelyk groot, dan laat men het bovenste gedeelte, tot aan het Centrum waarmede de Boog getrokken is, vast blyven.

Aanmerking.

In een dier halve Deuren maakt men een kleine doorgang (Klink of Valdeurtje genaamd) waardoor men te voet en zonder Ceremonie in en uitgaat.

Waarneeming. Schets 141.

De Poorten van Lusthoven, Wildbaanen, Perken enz. hebben gewoonelyk overeindstaande Pylaaren, by wyze van teegensterktens van achtere, gelyk als men ziet in de Grondteekening van deeze Schets; en deezen teegensterktens moet men zo veel achteruitplaatzen, dat de groote Deuren, open zynde niet achter dezelve uitkoomen. Men zy wel indachtig dat dezelve geen plaats vinden dan wanneer 'er geen Gebouw is die de Poort versterkt.

Schets 141.

De Poorten in Ring of Sluitmuuren, kunnen op zyde zoortgelyke teegensterktens gegeven worden, doch zo veel laager dat men een Crolnoot of Confol op dezelve plaatzen kan; die niet alleen de Poort versterkt, maar zelfs veel grootschheid

heid en Cieraad aan dezelve toebrengt, byzonder wanneer de Poort hoog en prachtig en de Muur zelfs laag is.

Waarneeming.

Een Crolnoot of Consol, moet na myn oordeel (indien dezelve zo als hier geplaatst is) altoos een afzonderlyk Lichaam hebben, het welk hem draagd, en als Voetstuk diend.

Schets 142.

Het Archivold van een groote Publicque Poort, kan gedraagen worden door platte Pylasters, die voorts overeenkomst (*Symetrie*) zullen hebben, met de Ordinantie der eerste verdieping van het gebouw, en deeze Ordinantie kan een Colonnade, draagende een verheeven Wandelplaats of Balcon, voorstellen.

Waarneeming. Schets 143.

De grooten Poorten die nooit geslooten worden, gelyk deeze en de voorgaande; en die voornaamentlyk voor de pracht der Vorsten en volkeren geficht worden, moeten van een zeer Ryke en Edele zaamenstelling zyn, met groote Straaten die haar beantwoorden; en de Triompfboogen byzonderlyk zullen een grootsch en heerlyk aanzien verkrygen, door de groote afftanden die haar van verre doen zien.

Waarneeming.

Deeze Triomphale Poorten, moeten altyd door twee kleine, die voor de Voetgangers dienen, vergezeld zyn; en de Welven van deeze Doorgangen moeten door fraay verdeelde en met Loofwerk Befneedene *Compartimenten* of verdeelingen versierd worden, om dus een aangenaame verandering te veroorzaaken.

Waarneeming.

De weg waar langs men van den Landzyde naar de Triompf Boog naard, moet zo breed als de geheelen Triompf Boog, lynrecht, en met hooge Boomen beplant zyn; op dat de fraaiheid en deftigheid van het Gebouw, van verre en als met een opslag van het oog, gezien word.

Waarneeming. Schets 144.

Wanneer men in de Geevel van een Burgerlyk doch geregeld Gebouw een kleine Deur maakt, moet dezelve zo hoog zyn, dat de boovenkant der Opening met de boovenkant der Couzynen die nevens hetzelfde geplaatst zyn, strookende is; en moet een weinig breeder dan de Couzynen gemaakt worden, op dat de Deur, zichzels niet slegt geproportioneerde vind.

Doch indien men een Deur met Pylasters of Colonne wilde versieren; moet men dezelve hooger maaken. Zie de eerste Geevel, alwaar de platte Band EF doorgaande voor de Impost-Lyst van de Poort diend, en te gelyk doet zien waar de eerste Verdieping eindigd, en de tweede begint.

A. Eerste Verdieping.

B. Tweede Verdieping.

C. Derde Verdieping.

Doch volgens de gewoonte is B de eerste, C de tweede en D de derde.

Van de Raamen of Couzynen. Schets 144.

De Couzynen, zyn zo wel als de Deuren van onderscheiden grootens en Bouwordens. De grootste vind men in de Kerken en zyn gemeenlyk van booven half rond, de Middelbaare zyn somtyds van booven getoogd of door een gedeelte van een Cirkel geslooten, en wat de kleine aanbêlangt, deeze zyn meest altyd langwerpig vierkant; en veelyds zo niet volmaakt, ten minste naastenby eens zo hoog als breed.

Den een en ander zyn meer of min versierd overeenkomstig de plaats daar ze gebruikt worden en de Ordinantie van het Gebouw zulks vorderd.

Waarneeming. Schets 144.

In de Geevel van een Gebouw, moeten zy alle booven elkander geplaatst zich te lood ontmoeten, en daarom alle even breed zyn; doch in de onderscheiden Verdiepingen, kunnen dezelve van verschillende hoogtens zyn.

Die van de onderste en bovenste verdieping, moeten laager en minder versierd zyn als die van de middelste of Capitaale, dewyl deeze meesttyd, geschikt

is

is om door de voornaamste en aanzienlykste van het Gebouw gebruikt te worden.

Waarneeming.

De breedte der Couzynen, ten opzichte der Pinanten of Dammen, kan in een getemperd Climaat gelyk het onze als 3 tot 4 zyn, of als 3 tot 5 in een kouder of heeter luchtgesteldheid, ja kan zelfs 3 tot 6 zyn, naar maate de Landstreek meer of min zwaare koude of hitte onderheevig is, en zelfs volgens de verscheiden gelegendheeden van een Gebouw ten opzichten der winden. Ziet vervolgens VITRUVIUS over dit onderwerp.

Aanmerking. Schets 145 en 146.

De ontwerpen of Teekeningen der Couzynen ons door VIGNOLA gegeven, zyn zo als de Heer D'AVILER dezelve in zyn overzetting van deeze Autheur veranderd heeft, vry wel. Ziet in deeze twee ontwerpen, naastenby derzelve zaamenstelling, echter maakt men hun gemeenelyk minder gesierd, ja zelfs versierd men dikwils dezelve, alhoewel aan schoone gebouwen, alleen door een rond gaande platte Band, Ziet Schets 144.

Waarneeming.

De groote Couzynen moeten een Kroonlyst van een bekwaame sprong gegeven worden, om die geene die 'er zich onder bevinden behooryk te dekken, en als dan onderschraagt men deeze Kroonlyst, door twee *Consoles* of *Cardoefen*: insgelyks als de Deklyst, die de hoogte der Borstweering onder de Couzynen bepaald, door dusdanige twee *Cardoefen* gedraagen moet worden.

Waarneeming.

De *Cardoefen* die de Kroonlyst ondersteunen, moeten onder en boven even breed zyn, op datze teegen het Architraaf sluiten, en met de Kantelaaver die naast hetzelfde geplaatst is, welgereegeld opgaan. De breedte van dit Architraaf kan een fesse deel van de breedte der opening van het Couzyn zyn.

Aanmerking.

De naast het Architraaf geplaatste Platte Band, of opgaande Kantelaaver, die byzonder verordend is, om de *Cardoefen*, daar de Kroonlyst door gedraagen

word, op te plaatzen: kan zo breed als het Architraaf of een weinig minder gemaakt worden.

Waarneeming.

Indien de Kroonlyst niet door *Consoles* of *Cardoefen* gedraagen word, maakt men deeze Kantelaaver de helft smalder en zonder eenig Lystwerk geheel eenvoudig.

Waarneeming.

De *Cardoefen* die de Deklyst van de Borstweering onder het Raam draagen, moeten onder het Architraaf geplaatst zyn, en dus dezelfde breedte hebben; hun oprollingen of Krullen, zullen zeer wel voldoen indien ze op zyde buitenwaards koomen. De hoogte deezer *Cardoefen*, Kanten meeste de helft of ten minste een derde van de breedte der opening van het Couzyn zyn, en al hoewel men de *Cardoefen* gemeenelyk onder smalder, dan booven maakt, ver kies ik dezelve liever even breed.

Van de Dak Couzynen. Schets 147.

Men noemd Dak Couzynen, die geene, die booven den Lyst van het Gebouw in het Dak gemaakt worden.

Deeze Dak Couzynen moeten te lood en wel op de Muur geplaatst worden, naamentlyk niet voor of achterwaards springende, dewyl ze heedendaags aan de Burgerhuizen veel in gebruik zyn, ontnemt men de Kroonlyst het gedeelte dat onder dezelve gevonden word, op dat dit gedeelte geen beletzel doe, aan die geene die door deeze Raamen naar beneeden zien. Doch deeze breeking der Kroonlyst werd geenszins aan de Paleizen geoeffend; doordien zulks een zeer flegt voorkoomen veroorzaakt, het welk men dus noodzaakelyk vermyden moet, ten waare tot groot nadeel der geene die deeze verdieping bewoonen.

Van de verscheiden Verdiepingen in de hoogten van een en dezelve Orden; het zy Pylasters of Colonne. Schets 148.

Wanneer men Publicque Plaatzen zo wel voor de nuttigheid als voor de Grootfchheid en Pracht van een Stad, Sticht; kan men geen te groot voorkoomen geeven aan de Gebouwen die dezelve omringen; niets is daartoe beeter gefchikt dan van den beginne af op een groote Orden te denken, doch dewyl de

Nut.

Nuttigheid in dit geval onaffcheidelyk van de pracht moet zyn, zo geloof ik dat men twee verdiepingen in de hoogte van dusdanige Orden Plaatzen kan; en indien men alles op een *Rustique* of sterke eenvoudige Orden verheft, zal de geheele Ordinantie een vermeerdering van schoonheid ontfangen; dit is het dat men met zulk een goed gevolg geoeffend heeft in het bouwen van de Plaatzen de *Vendôme* & des *Victoires*.

Men zou op deeze groote Orden een Balustraden kunnen plaatzen, om fierlyk het Gebouw te besluiten, en om voor een gedeelte het Dak te verbergen, het welk nooit een groot Cieraad voor een schoon Gebouw verstrekt.

In plaats van Pylasters zoude men rondsom losstaande Colonne kunnen plaatzen, behoudende achter dezelve een Gallery of door pasfagie, het welk dus on-eindig beeter zoude voldoen.

Van de Frontespitsen. Schets 149.

Men noemt Frontespits, de Krooning die men zeer dikwils aan Poorten, Deuren, Raamen, Nisfchen, en zomtyds aan geheelen Ordinantien geeft: de Dakken der allereenvoudigste en flegtste Wooningen, hebben het eerste denkbeeld van dit Eedel gedeelte der Bouwkunst, aan de Bouwmeesteren verschaft.

Deszelfs deelen zyn, de Trommel en de Kroonlyst, door Trommel verstaat men het Vlakke driehoekige of ronde Veld, dat tusfchen de ter wederzyds leggende Kroonlysten en het Hoofdstel, daar het Frontespits booven opgeplaatst is, en dat dus voor Voetstuk van hetzelfde diend, beslooten is.

Schets 150.

Deeze Trommel is of driehoekig of door den pasfer getrokken, dus kan men de Frontespitzen onderscheiden, door hen rond of driehoekig te noemen.

Waarneeming. Schets 149.

Het naakt van de Frontespits, naamentlyk den Trommel moet altyd te lood en net booven het Fries van het Hoofdstel geplaatst worden, gelyk hier door den Trommel A en het Fries B aangetoond word.

Waarneeming. Zelfde Schets.

De Modillions in de Kroonlyst van het Frontespits, moeten net te lood booven die van het Hoofdfestel, dat 'er onder geplaatst is, bevonden worden.

Waarneeming. Schets 151.

De Kroonlyst voor zo ver dezelve onder het Frontespits blyft, moet zonder Neuslyst zyn: de overige Neuslyst van het Hoofdfestel en die der Kroonlyst van het Frontespits elkander ontmoetende, veroorzaaken een vry groote zwaarigheid, die de volgende is.

Indien de neus der Kroonlyst van het Hoofdfestel, gelyk zulks billyk schynt, naar het afgekarnisde profiel vervolgd wierd, zo zou dezelve voor zo ver hy op de Kroonlyst van het Frontespits komt veel breeder worden, om reeden, dat de aanraaking der beide Neusen, geen Diagonaal of Verstek Linie is: 't welk een zeer groote misstand veroorzaakt, zo wel door de ongelijkheid der beide Neuslysten, als door het veel te lomp worden, van dat gedeelte dat booven het Frontespits geplaatst is.

Om dit gebrek uit den weg te ruimen, naamentlyk, om de Neus der Kroonlyst van het Frontespits, op de vereischte breedte te krygen, hebben eenige Bouwmeesters, de Neuslyst ter zyde het Frontespits aanmerklyk minder sprong gegeven. Gelyk men hier van een voorbeeld ziet aan het Portaal *des R. R. Peres Minimes de la place Roijale* en verscheiden andere aanzienlyke Gebouwen: doch dit is een groote misstand veroorzaaken, om een van andere geartheid te vermyden.

Andere maaken aan de uiteindens der Neuslyst, die van het Frontespits nederwaarts komt, een klein Knikje, naastenby, gelyk in deezen Schets te zien is; en dit is het beste om na te volgen.

Men ziet alhier klaarlyk, dat indien de Neuslyst AB uit het punt B om hoogging, dezelve de geheelen breedte CF zoude verkrygen, in plaats dat opgaande uit het punt D dezelve maar de breedte EF heeft die gelyk genoomen is aan de nette breedte, die ee Neuslyst, volgens myn reegels hebben moet.

Somtyds begint men het Frontespits niet aan de eindens der Kroonlyst van het Hoofdfestel, doch alsdan vind men andere zwaarigheden, die wy in het vervolg onderzoeken kunnen.

VITRUVIUS zegt, dat de oude het plaatzen der Modillions in een Frontespits niet goedkeurden; want volgens haar zyn de Modillions niet uitgevonden dan om de Ende der Daksparren te vertoonen, en koomen diens volgens niet te pas in de schuins leggende Kroonlysten van een Frontespits, alwaar zoodanige eindens van Daksparren niet gevonden kunnen worden. Maar dewyl dezelve veel eerder als Cieraaden om de groote sprong der Kroonlyst te verligten, dan om Daksparren of andere stukken hout te vertoonen, geschikt zyn, zo moet men geen acht geeven, op dusdanige zoogenaamde reedens; te meer daar deezen Cieraaden zeer wel voldoen, voornaamentlyk, als ze in Frontespitzen van eene aanmerkelyke Groote geplaatst worden.

Waarneeming. Schets 152.

Een puntig of driehoekig Frontespits, kan tot drie Poorten kroonen, en een rond niet wel meer als een, en het Centrum waar meede men de Boog der Poort of Deur trekt moet hetzelfde zyn, waaruit men de rondte van het Frontespits beschryfd.

Waarneeming. Schets 156.

Ik ben niet van oordeel dat men gevoegelyk meer dan twee Frontespitzen boven elkander in de Geevel van eenig Gebouw plaatzen kan, en indien men 'er twee maakt, is het goed dat den eene puntig en den andere rond is, latende om de Eigenschap van het dak meer te behouden, de Geevel door de eerstgenoemde of puntige, eindigen.

Waarneeming. Schets 153.

Men maakt niet meer zoodaanig soort van gebrookene Frontespitzen, waar van MICHEL ANGELO in zyn tyd het gebruik heeft ingevoerd; en men vind dezelve ook niet meer geacht, dan door menschen, zonder smaak noch onderzinding.

Die geene waar van het Hoofdstel in het midden gebrooken is, gelyk aan *la Cour du Val de Grace*, het welk men aldus verminkt heeft, om de Inscriptien van het Gebouw te doen zien, zyn meede Bouwkundige gebreeken, die het vermyden niet minder waardig zyn.

Waarneeming.

Alhoewel het Frontespits alleen in den Trommel en de Kroonlyst bestaat, zo word hetzelfde, des niettegenstaande, indien men het Hoofdgestel dat 'er onder moet zyn weg wilde laaten, slegt gedraagen; en zo onvolmaakt, als een Dak zou zyn, indien men de zoodanige Balken weg liet, die hetzelfde voor het uitspatten behoeden moeten.

Twee Frontespitzen in elkander te plaatzen gelyk men aan de *Vieux Louvre* ziet, zyn bespottelyke voorwerpen; alhoewel alhier geordineerd door een beroemd Bouwmeester.

Men ziet ook eenige voorbeelden, daar het Architraaf tusschen de twee Colonne gebrooken en weggenoomen is, en alwaar in deszelfs plaats, andere Cieraaden als Festoenen enz geplaatst zyn, het welke meede een misstand veroorzaakt; echter van minder belang.

Aanmerking.

VITRUVIUS begeerde dat alle de deelen die hooger dan de Colonne of Pylasters, naamentlyk hooger dan het oog verheeven wierden, gelyk als de Taafels der Architraaven, het Fries, den Trommel van het Frontespits, de kleine Piedestallen booven het Frontespits, zo wel als de Standbeelden of andere Cieraaden op dezelve, het twaalfde gedeelte hunner hoogte voorwaards overhelde; doch geen reeden daar voor hebbende, dan alleen om deeze deelen aan het oog der geene die hen van ondere naar booven beschouwen, gunstiger voor te stellen; zo geloof ik niet dat men zyn gevoelen hier in naarvolgen moet: dewyl deezen zyn stelling spruitende is uit een byzondere reeden, die eene aanmerkelyke krenking aan de algemeene reegel zou veroorzaaken, dewelke vorderd dat alle de deelen van een goed Gebouw, wel juist te lood gesteld moeten worden, omdat andersints zoodaanige deelen van een slegte werking zouden zyn indien men het Gebouw van terzyde ziet, van waar men alles hellende en gereed om voorwaarts needer te vallen zoude beschouwen. Echter doen de Beeldhouwers die deeze stelling van VITRUVIUS ten opzichten hunner Standbeelden in acht neemen, 'er zeer wysfelyk aan, voornaamentlyk wanneer dusdanige Beelden vry hoog gesteld, en niet dan van vooren gezien kunnen worden.

Van

Van de Nisfchen. Schets 154.

Nisfchen zyn Dieptens die men in de Muur maakt, om 'er welvoegelyk Standbeelden enz. in te kunnen plaatzen. Derzelve algemeene proportie is, dat ze twee Cirkels (van groote gelyk de breedte der Nis) hoog zyn; echter kunnen zy iets hooger gemaakt worden: en deeze meerdere hoogte geef ik aan het Plint of Piedestalletje van het Standbeeld, gelyk als zich dit doet zien door de Figuren A en B.

Aanmerking.

De diepten deezer Nisfchen is een half Cirkel naamentlyk van ondere; eindigende van booven door een zoogenaamde Munniks Kap, gelyk het Figuur C aantoonde.

Veeltyds maakt men dezelve met een *Impost-Lyst* en *Archivold*: en fomtyds verfiert men de *Munniks Kap* met een *Schulp*. Ziet Figuur D. van dezelve Schets.

Dit *Archivold* kan men een breedte gelyk aan een zesde of zevende gedeelte van de oopening der Nis geeven: En aan de hoogte der *Impost Lyst* een vyfde of zesde.

De *Impost-Lyst* en *Archivold* moeten zaamengefteld zyn door *Leeden* en *Lysten*, die met de *Ordens*, alwaar de *Nisfchen* gebruikt worden, overeen komen.

Waarneeming. Schets 155.

Wanneer een Nis, gelyk in deeze Schets, onder een *Impost-Lyst* en tufchen twee *Colomne* of *Pylasters* geplaatst is, moet de Nis zelfs 'er geen hebben; want twee *Impost-Lysten* booven elkander, zoude een flegte *Werking* doen, behalven dat men te veel *Lysten* by een zoude vinden, doordien de *Piedestallen* alhier met hunne behoorlyke *Voetstukken* en *Deklysten* voorzien zyn.

Waarneeming. Zelfde Schets.

Men moet geen *Nisfchen* tufchen *Pylasters* plaatzen indien de laastgenoemde minder dan een derde hunner hoogten van elkander verwyderd zyn, andersints zullen de *Nisfchen* te klyn en te naauw worden, voor een *Ordinantie* van gefchikte grooten.

Ook moet men zorg draagen dat dezelve niet te groot worden, omdat het te

vreezen is, dat daardoor de geheelen Orden te klyn en armelyk zoude schynen. By voorbeeld, de groote deezer Nis doet oordeelen dat deeze Ordinantie geschikt is voor een Kapel van een middelbaare groote.

Waarneeming.

De Nisfchen moeten geplaatst worden, op de hoogten der Piedestallen waarop de Colomne of Pylasters die hun verzellen verheeven zyn.

Waarneeming.

Ingevallen men Nisfchen, gelyk als hier onder een Impost Lyst brengt, moet men de oopening der neevensgeplaatste Poorten, minder wyd als gemeenelyk maaken, op dat (doordien hier door de Impost-Lyst hooger komt) de Nisfchen op eene billyke groote bepaald worden, het is daarom dat in plaats van 12 Modillions tusfchen de Pylasters te geeven, ik 'er alhier maar 11 plaats, op dat dus doende de Pylasters de groote van een Modillion naaderby elkander komen.

Waarneeming. Schets 156.

Indien de Colomne neevens Nisfchen geplaatst, zonder Piedestallen zyn, kan men de Nisfchen hooger dan derzelve Bazimenten stellen, en als dan brengt men onder dezelve een Tablet, Paneeltje, of zeer weinig uitgediept Nisje.

Waarneeming. Zelfde Schets.

Als een Nis met een Impost-Lyst en Archivold, tusfchen twee Pylasters zonder Poorten geplaatst word, gelyk als in deeze Schets, moet men dezelve in een achter uitwykende Kantelaaver stellen, waarteegens de aan de Nis gegeevene Impost-Lyst besterfd, op dat (aldus doende) men niet verpligt is, gezegde Impost-Lyst, tusfchen de Pylasters te vervolgen, want deezen, die naar de Nis geëevenreedigd is, is zulks geenszints naar de Pylasters: Te meer daar men ziet hoe dezelve teegen of by de deur niet goed zoude eindigen.

Men maakt fomtyds vierkante Nisfchen doch deezen zyn zonder bevalligheid.

Waarneeming. Schets 157.

Indien de Orden van Colomne of Pylasters zo groot en hoog was, dat een Nis, volgens het ontwerp van de voorgaande plaat, te groot en dus gebrekkig wierd, dan

dan moet men de Pylasters een à twee Modillions naderby elkander stellen en inplaats van een Nis waar van de Impost Lyst teegen de achteruitwykende kant besterft, kan men 'er een maaken met een Architraaf en Kroonlyst en versieren hetzelve met een Frontespits; waarbooven men een ovaal Licht ter breedte van de Nis kan brengen.

Van de Standbeelden. Schets 125.

Een Standbeeld het welk op een Orden of Gebouw geplaatst is, kan de hoogte van een derde der Colom hebben of $\frac{1}{3}$ zoo dezelve in een Nis is; gelyk plaat 156. Grooter zullen zy het Gebouw klein doen schynen; maar haar niet meer als een vierde of iets meerder geevende, zal 'er het Gebouw grooter door vertoonen, gelyk als men zulks aan zal merken door Schets 157.

Waarneeming wegens de groote der Standbeelden.

Men bemerkt dat na proportie een Standbeeld booven het gezicht geplaatst word, hetzelve in grooten schynt te verminderen, tot dat het zeer hoog gesteld zynde, byna onkenbaar voor het gezicht word: en hierom willen eenige Bouwmeesters dat naar maaten een Standbeeld hooger geplaatst word, den Beeldhouwer hetzelve grooter moet maaken, op dat het altyd een bekwaame groote schynt te behouden. Doch dewyl de Ordens moeten verminderen naar maaten dezelve op elkander geplaatst worden, zo zoude de Standbeelden voor de Ordens te groot zyn.

Men hoeft dus niet te overweegen wat den Bouwmeester in dit geval heeft doen, hy moet altyd de Standbeelden eevenreedigen naar de Ordens en Verdiepingen daar dezelve geplaatst worden; tenzy in een beslooten en naauwe plaats, gelyk by voorbeeld in een Trap, Coepel enz. Want als dan mag men de Ordens en Standbeelden naar de gelegenheid vergrooten, het welk echter niet overmatig moet zyn; en het is altyd beeter dat de Beelden wat klein, dan te groot voorkomen.

Waarneeming.

In plaats van Standbeelden op de Gebouwen te maaken; kan men Vaazen, Rookende Potten, Trophees en diergelyke Ornamenten op dezelve plaatzen; die
K 2 zelfs

zelfs beeter dan Menschelyke Figuren zullen staan: ten zy dezelve Bescherm Engelen verbeelden, geschikt ter bewaaring van het Gebouw.

Waarneeming. Schets 156.

De Beelden die in Nisfchen geplaatst zyn, moeten de oogen op de hoogten van het Centrum der Nis hebben.

Waarneeming.

Men geeft gemeenelyk aan de Standbeelden Plintjes of Voetstukjes: maar als de Nisfchen wat groot zyn en dat men ziet dat de Beelden Reusachtig, of te groot zoude worden, indien ze met het oog in het Centrum van de Boog der Nis en met de voeten maar op zoo een klein Plintje geplaatst wierden, als dan moet men hun op breede doch laage Piedestallen verheffen, gelyk men een voorbeeld ziet in Schets 156, maar men moet ook zorg draagen dit Piedestel niet te hoog en de Beelden ten opzichte der Nis niet te klyn te maaken; want het is zeer gebrekkig een klyn Beeld in een groote Nis geplaatst te zien, ik oordeel dan, dat een Piedestel in dusdanige gelegenheid de hoogte van een vyfde des Beelds kan hebben; en dat indien men het Piedestel hooger maakt, het Beeld te klyn zal worden.

Waarneeming. Schets 157.

Wanneer men Beelden in Nisfchen plaatst om een Portaal te versieren, dan moet men 'er geen booven het Hoofdgestel brengen; maar Vaazen of andere Ornamenten die omtrent dezelve werking doen: want de Beelden die men in de Nisfchen stelt moeten somtyds grooter zyn als die booven op het hoofdgestel geplaatst worden; en dus kunnen deeze onderscheiden grootens niet voldoen.

Van de Pyramidens.

De Pyramidens zyn Gedenkteekens die zeer geschikt zyn, om aan de Naakoomelingen de groote Vorsten in het geheugen te doen behouden; men kan dezelve versieren met Trophëen van Waapenen, Beelden, Basrelieven die hunne gedenkwaardige daaden voorstellen, als hun overwinningen, deugden, Macht en de Vyanden waarover zy zeegepraalde.

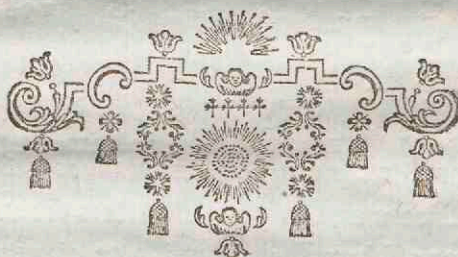
Een Pyramide kan niet beeter geplaatst worden, als op het midden van een
groot

groote Markt of Plaats, alwaar dezelve zonder verandering van alle zyden en verscheiden hoogtens gezien kan worden.

Zy moeten zo hoog zyn, dat ze booven alle andere Gebouwen die hen omringen, uitkoomen; zoo dat zy zelfs van buiten gezien kunnen worden, en dus voor de Stad daar dezelve opgericht zyn, een groot Cieraad uitmaaken.

Men weet, dat de Pyramidens Zinnebeelden van de Glorie der Vorsten zyn; het is daarom dat men dezelve zo hoog en prachtig maaken moet, als de Vorsten voor wie zy opgericht zyn, in deugd, macht en heerlykheid uitgemunt hebben.

Ook moet een Pyramide alleen en rondom vry staan, andersints verliest dezelve zyn ware beteekenis, dewelke bestaat om de luister der Vorsten die heerschen of geheerscht hebben, te verbeelden.

VERHANDELING

OVER DE

BOUWKUNDE.

ZEEVENDE AFDEELING,

Van de Balusters en Balustraadens, Balcons en Stoepen.

Van de Balusters en Balustraadens.

S C H E T S 158.

De Balusters zyn een soort van kleine Colonne, dewelke dienen om een Deklyst of Leuning te onderschraagen, ik geef 'er hier voor de verscheiden Ordens der Bouwkunst, waar aan de Balustraadens gebruikt kunnen worden.

Door Balustraaden verstaat men een getal Balusters die met elkander eene Dekstuk draagen, om dus voor afschutzel en Leuning te dienen, aan Autaaren, Baliën, Grotwerken, Waaterwerken, Balcons, Trappen, groote Raamen enz.

De Balustraadens zyn zaamengefeld door een of meerder Vakken Balusters en eindigen door Piedestallen van een gelyke hoogten.

Wanneer in een Balustraaden van Steen of Marmer, de ruimten tusschen twee Piedestallen te groot is om het Dekstuk uit een stuk te maaken, zal men twee stukken gebruiken en als dan kan men de byeenbrenging op een Styltje B plaatsen, als men oordeeld dat een Baluster hier toe te zwak is.

De Vakken, moeten naar myn oordeel eindigen door halve teegen de Piedestallen geplaatste Balusters, alhoewel eenige Bouwmeesters anders van gedachten zyn: echter kan yder hier omtrend naar zyn zin te werk gaan en daarom geef ik hier voorbeelden van den een en andere manier.

De Balusters worden op verscheide gedaantens gemaakt, doch de ronde en vierkante moeten de voorrang hebben van alle andere. Ziet Schets 159 en 160.

Al.

Allen Balustraadens moeten een Plint of Voetstuk hebben: Niettemin geeft PALLADIO in zyn Egyptifche Zaaln Pag: 110 een voorbeeld van 't teegen over gestelde, het welk men niet naarvolgen moet.

Schets 161.

Wanneer men een ongemeene ryke en teedere Balustraaden maaken wil, gelyk als aan Autaaren enz. maakt men dezelve van een der Metaalen, by voorbeeld Zilver, Kooper enz. zoo men om de groote kosten te vermyden, dezelve niet van Hout, (dat men als dan vergulde kan) begeerd; en deeze foorten van Balustraadens kunnen zo ryk en versierd gemaakt worden als men goedkeurd, ziet hier verscheiden ontwerpen, en die geene, die smaak voor deeze voorwerpen hebben, kunnen 'er zelfs na hunne denkbeelden, zaamenstellen.

Allen de Balustraadens zynde gemeenlyk Borstweerings hoogte, moeten niet hooger als $3\frac{1}{2}$ voet en niet laager als $2\frac{1}{2}$ voet gemaakt worden: wel te verstaan Fransche Konings Voeten. Hier neevens een Schaaltje van 3 voeten waarop men alle de deelen van deeze Balustraaden afmeeten kan, gemerkt AB.

Waarneeming. Schets 162.

Aan de Balustraaden van een Trap, moet het Plint zoo hoog als de Treede zyn: en dezelve eindigd van ondere veel beeter door een op de vlakke grond geplaatst Piedestel gelyk alhier, als door een, dat schuins volgens de legging der Treeden om hoog gaat gelyk aan Schets 158.

Waarneeming.

Doch of dit Piedestel op de vlakke grond staat, of niet, het moet altyd een teegensterkte, onder de gedaante van een Confol of Crolnoot hebben, om de drukking der Balustraaden teegen te houden.

Waarneeming.

Wanneer men een Balustraaden tuschen Piedestallen zonder Voet of Dekstukken maakt, gelyk ik hier van voorbeelden geef in Schets 127 en 132, als dan moet het Dekstuk der Balustraaden maar alleen een enkele platte Band zyn, van ondere met een tweede Bandje of Ojiesje; en het Plint onder de Balusters, kan men met een klein holletje versieren.

Waar-

Waarneeming. Schets 163.

Wanneer de Balustradens onafhangelijk zyn, kan men haar Piedestallen geëevenreedigd aan derzelve Balusters, gelyk ik verscheiden voorbeelden geef; doch wanneer ze by en met Ordens van Colonne of Pylasters geplaatst zyn en dus van dezelve afhangen, kan men deeze Piedestallen niet zo willekeurig maaken.

Zelfde Schets.

Indien de Piedestallen, waar tusfchen een Balustraden beslooten is, volkoomen en met de Colonne die zy draagen, geëevenreedigd zyn, is de Deklyst derzelve veeltyds te ligt en te nietig om alleen over de Balusters voor Dekstuk te kunnen dienen; om dit te verbeteren moet men onder aan dezelve een platte Band brengen, zoo breed en overeenkomstig met de Band die op het Piedestal om het *Tablet* of *Paneeltje* rondgaat; gelyk als *Figuur A* aanwyst.

Schets 164.

In plaats van Balusters, maakt men ook fomtyds een soort van saamenvlechtinge van Ornamenten of Krullen; (door de Franschen *Entre-lacs* genoemd) en die niet minder schoon zyn; ik geef in deeze Schets verscheide ontwerpen van dit soort en yder kan deeze Cieraaden naa zyn smaak zaamenstellen.

Tot meerder Cieraad kan men de Roozen, Blaadjes en kleinigheden deezer zaamenvlechtinge van Metaal maaken, en ongelyk veel beeter voldoen deeze kleine Ornamenten indien men dezelve Verguld.

Waarneeming.

Deezen zaamenvlechtinge of *Entre-lacs* moeten meer of min teeder gemaakt zyn, naar dat de plaats daar ze gebruikt worden vereischt; by voorbeeld, die boven op een Gebouw geplaatst en dus niet dan van verre gezien kunnen worden, moeten kloeker en min teederder zyn, als die, die men van digte by beziet.

Van de Balcons. Schets 165.

Een Balcon is een klein buiten een Gebouw springend Uitstekje, van waar men lucht schept, en met gemak zien kan, al het geene dat omstreeks gebeurde.

Des-

Deszelfs deelen zyn de grondvlakte, de Balustraaden die het zelve besluit en de Consollen of Cardioesen die het draagen: of om my beeter te verklaaren, een Balcon is een klyne in de luchtverheevene plaats, met een Leuning omzet en door een ligt Hoofdgestel gedraagen, waarvan de enkele Kroonlyst doorgaande, de grondvlakte uitmaakt, en het Architraaf en Fries alleen op zyde en achter teegen de muur rond gaat, wordende het geheele Balcon door de Consollen of Cardioesen vooruit gebracht en gedraagen, gelyk deeze Schets aantoonde.

Aanmerking.

Het Fries is rond, opdat het Plint van het Piedestal dat booven hetzelve geplaatst is, niet Valschelyk gedraagen schynt; en op dat de Consollen met meerder bevalligheid naar beneden schynen te versmallen, die andersints te lomp zoude zyn.

De hoogte deezer Consollen, kan gelyk zyn aan hun vooruitsprong, doch indien men ze hooger maakt, hebben zy meerder kragt en schoonheid.

Waarneeming.

Een Balcon kan langs de geheelien Geevel van een Gebouw vervolgd worden, mits dat men op de Pinanten of Dammen tusfchen de Couzynen die 'er onder zyn, Consollen brengt.

- A. Balcon van Steen van vooren te zien.
- B. Op zyde te zien.
- C. Doorsneede van hetzelve.

Waarneeming. Zelfde Schets.

Balcons van Yzerwerk voldoen veel beeter, ook zynze veel ligter en het beschaadigen minder onderheevig, en indien men dezelve verguld, zullen zy zeer prachtig zyn, en een groot Cieraad aan een Paleis verstreken.

D. E. F Balcon van Yzer.

Van de Stoepen. Schets 156.

Door Stoep verstaat men een verheevenheid voor de Ingang van een Gebouw. Het Portaal van een Kerk, Paleis, of ander Gesticht moet altyd door eenige

L

Trap-

Trappen of Treeden verheeven zyn; of in een woord een Gebouw moet een Stoep hebben.

Waarneeming.

De Bordesfe of Rustplaatzen, moeten indien het moogelyk is, de breedte van het geheelen Portaal, waarvoor dezelve geplaatst zyn gegeven worden; en de Treeden moeten volgens VITRUVIUS oneeven in getal zyn.

Waarneeming.

De Treeden kunnen 5 à 6 duim optrec en 10 à 12 duim aantrec hebben, of liever de Treeden moeten byna tweemaal zoo breed als hoog zyn, het welk de geschikfte proportie is, om een zagte en makkelyke opgang te hebben.

Waarneeming. Schets 156.

Een Stoep 13 à 15 Treeden hoog zynde, moet (of het is ten minste zeer noodig) door een à twee Bordesfen of Rustplaatzen gebrooken worden, om dus niet verplicht te zyn zoo veele Treeden achter elkander op te gaan en om de schriklykheid in het afgaan van zoo een groote hoogte zonder Leuningen voor te koomen. Ziet hier hoe de hoogte deezer Stoep door twee Rustplaatzen gebrooken is, die verkoozen zyn na de gelegenheid der deelen van het Portaal.

Waarneeming.

De Stoep moet altyd gemaakt zyn in de hoogte van het Plint of Voetstuk daar het geheelen Gebouw op Rust.

Alhoewel dit Plint of Voetstuk de plaats van doorgaand Piedestal bekleed, moet echter, indien men een Stoep in deszelfs hoogte maakt, hetzelfde zonder Voetstuk of Deklyst zyn; en ik kan PALLADIO niet goedkeuren eenige teegenovergestelde voorbeelden gegeven te hebben.

Somtyds laat de gelegenheid niet toe een Stoep van groote naar begeerte te maaken, maar als dan moet men dezelve zo goed als moogelyk is, naar de kleine plaats daar men gebruik van maaken kan bepaalen; Ziet by voorbeeld Schets 166.

*Byzondere Waarneemingen.**Aanmerking.* Schets 166.

Indien men aan de tweede Verdieping van eenig Gebouw, een Orden van Colonne of Pylasters plaatzen moet, kan men dezelve op een eerste, van geblokte of Rustique Boogen stellen, waardoor hy veel aanzien en vastigheid bekoomen zal.

Aanmerking. Zelfde Schets.

Als men een Rustique Orden voor de eerste Verdieping maakt, kunnen de Pylasters of Colonne die 'er booven verheeven worden, hooger dan deezen zyn; dewyl de Rustique Orden alleen voor Piedestal of Voetstuk van de boovengeplaatste diend.

Waarneeming. Zelfde Schets.

Indien de middenparty van eenig Gebouw meerder hoogte moet hebben als de Vleugels op zyde, zal men daartoe geen grooter Orden op de grondvlakte plaatzen maar die der Vleugels overal laten doorgaan, en een tweede Orden, ja zelfs indien het noodig is een derde, zal de verhooging van het middelste gedeelte uitmaaken.

Waarneeming.

Gelyk in dit Figuur zou men aan de derde Verdieping een Attische Orden kunnen plaatzen.

Waarneeming. Zelfde Schets.

Men heeft reeds gezien hoe men in eenige gevallen twee Verdiepingen in de hoogte van een Orden maaken mag Schets 148, en in deezen geef ik 'er nog een voorbeeld van met ronde of ovaale lichten, die met de groote Couzynen een aangename verandering veroorzaaken: Deeze ronde lichten booven de Couzynen, geschikt om de tusschen Zolders te verlichten, zyn ook zeer dienstig om in een groote in de midden van het Gebouw geplaatste zaal, het licht te verhoogen.

Schets 167.

Men kan ook twee Verdiepingen in de hoogten van een Orden van Pylasters
L. 2. plaat-

plaatzen, mits brengende die van de Heer van het Huys booven; en die van be-
diendens enz. onder, met eenvoudige Couzynen; doch des niettegenstaande al-
les in een grootfche en goede manier geordineerd.

Waarneeming.

In dit soort van Ordinantiën oordeel ik dat nimmer een Lyst tot aan de Pylas-
ters door mag gaan, ten waare het Plint daar het geheele Gebouw op rust.

Men zou het Muurwerk of de vlakke der Geevel van gebakken Steen kunnen
maaken, daar dezelve in gebruik zyn; en verders tot de geheelen Ordinantie
witte gehouwen Steen beezigen, het welk een alleraangenaamst voorkoomen en
een groot aanzien aan een Gebouw geeft.

Van de fchikking der Ornamenten op de groote deelen. Schets 168.

De Ornamenten moeten in maniere verdeeld zyn, dat dezelve altoos door
effen en eenvoudige deelen vervangen worden, waardoor dus de versierde hun
rechte waarde verkrygen; of liever de eenvoudige en effen deelen moeten
zoodaanig geordineerd zyn dat ze altoos de Rusting der versierde uitmaaken: by
voorbeeld, indien het gewelffel van een Kerk vol Ornamenten is, moeten de
banden die booven de Pylasters rondgaan eenvoudig en stil blyven: en in tee-
gendeel wanneer het gewelffel effen is, zullen de Cieraaden zeer wel op de Ban-
den voldoen; veronderstellende in beide gevallen, dat het Gebouw van zoodaani-
ge zaamenstelling is, dat 'er Ornamenten te pas kunnen gebracht worden.

Maar indien men veel Ornamenten en Rykheid wilde maaken, by voorbeeld
als de gelegendheid vereischt dat men, zo wel in de banden booven de Pylas-
ters als in de verdeelingen die tusfchen dezelve zyn, Ornamenten moest bren-
gen, zo laat men ten minften om deezen banden en de daar tusfchen geplaatste
Vakken, vlakken Lysten rond gaan, die breed genoeg moeten zyn om de ver-
sierde deelen te onderscheiden, en te beletten dat dezelve niet in elkander ver-
warren.

Waarneeming. Zelfde Schets.

Wanneer men de banden in een gewelft niet versiert moeten de Colonne of
Pylasters die dezelve ondersteunen ongecanuleerd zyn; en zoo men de Colom-
ne of Pylasters Canuleerd moet men de Banden zo wel als het Fries van het
Hoofd-

Hoofdgestel versieren; ten minsten het is myn gedachten, alhoewel men andersints gedaan heeft aan de *Val de Grace*.

Waarneeming.

Men zal bemerken dat het Plint A B, dat hier booven het Hoofdgestel geplaatst is, niet van beneden gezien kan worden; doch dat hetzelfde des niet te min noodig is om de geheelen halve cirkel van het Wulft in het gezicht te brengen, waarvan, zonder deeze verhooging, door de Sprong van het Hoofdgestel een gedeelte verborgen zoude blyven; het welk een aanmerkelyk gebrek is; dewyl de fraaiheid van een Wulft hierin bestaat dat hetzelfde, zo veel moogelyk, een halve Cirkel vertoond.

Waarneeming. Zelfde Schets.

Yder Pylaster moet in het Wulft een Band hebben die de daar teegenovergeplaatste beandwoord, en deeze Band moet dezelfde breedte en diktegegeeven worden als de Pylaster die hem draagd en ondersteund.

Waarneeming. Schets 169.

Als een Gebouw onder of door Poorten licht scheidt, en dat de Raamen met een Borstweering zyn, dan moet men de Pylasters of Colomne op Piedestallen stellen; die zoo hoog zyn als deeze Borstweering, of om klaarder te zeggen, de Piedestallen moeten doorgaan en voor Borstweering onder de Raamen dienen gelyk Figuur A en B: zoo niet, moeten dezelve geene de minste verbintenis met de Colomne of Pylasters hebben gelyk het Figuur C doet zien.

Indien de Raamen of Couzynen zonder Borstweering zyn en dus tot op de grond doorgaan, zullen de Colomne of Pylasters die men ter zyde plaatst, veel beeter zonder als met Piedestallen voldoen; gelyk te zien is in Figuur D van dezelfde Schets.

Waarneeming.

Men kan hier aanmerken, dat een Orden van Pylasters of Colomne, geen meer hoogte hebbende dan een Verdieping niets als een kleine en Popachtige Ordinantie uitleeveren zal, wanneer de Couzynen van eene welvoegelyke groote ten opzichten der Vertrekken zyn.

Waarneeming.

Een Orden van Pylasters binnen in een Vertrek, moet op de hoogten van de Borstweering der Raamen, een doorgaand Piedesttal gegeven worden, en de Deklyst van dit Piedesttal moet plat en zonder veel sprong zyn.

Waarneeming.

In plaatzen alwaar de Piedesttallen hooger als de voorgaande bepaaling moeten zyn, gelyk als in Kerken, grooten Zaalén, en andere groote Gestichten; moeten zy ten minsten 6 à 7 voeten hoog zyn, op dat hun Deklyst niet op de hoogte van het oog der geene die tot dezelve naaderen, of naaderen kunnen, bevonden word.

Waarneeming.

Men moet nooit een plat Neufige Deklyst geeven, aan Piedesttallen die hooger dan het oog verheeven zyn; ik wil zeggen, dat een Deklyst die van ondere gezien word, altoos versierd moet zyn door zyn behoorlyk Plantzier, het welk in deeze geleegendheid de voornaamste schoonheid veroorzaakt; daar in teegendeel het Plantzier de Deklyst zonder dat men het bemerkt veel ligter doet schynen als men dezelve van booven beschouwd.

Waarneeming.

De gekoppelde Colonne geeft men in het algemeen maar een onder de beide doorgaand Piedesttal; en de voornaamste reeden hier van is, dat (deeze gekoppelde Colonne zo dicht als moogelyk by elkander moetende staan) dikwils hun Piedesttallen niet wel zo ver verwyderd zyn, dat derzelver Deklysten en Voetstukken niet in elkander verwarren; het welk als van een slechte werking zynde men noodzaakelyk vermyden moet: te meer daar de twee Piedesttallen tot een gebracht wordende de Colonne veel hegter en geflootener zullen worden.

Nochtans indien twee gekoppelde Colonne zo ver van elkander kunnen staan, dat de Deklysten en Voetstukken der Piedesttallen vry blyven, dan kan yder Colonne zyn byzonder Piedesttal hebben, het geen somtyds noodig is; gelyk wanneer twee Ordens op elkander geplaatst worden; want in dat geval is het goed, de Piedesttallen der boovenste Orden zo min lomp als moogelyk te maaken; niet te min zullen zy, alhoewel van elkander geplaatst niet naalaaten een soort van doorgaand

gaand Piedestal te vertoonen, door middel van de Borstweering of Balustraaden, waarmede men dezelve aan elkander verbind. Ziet Schets 128.

Men begrype dat ik hier niet spreek dan van Piedestallen die volkoomen, of liever met Deklysten en Voetstukken voorzien zyn; want als men maar een vierkant Plint onder de Colonne of Pylasters voor Piedestal laat dienen, is het altyd beter dat hetzelfde zonder gebrooken te zyn doorgaat. Ziet Schets 129, 130 en 132.

Aanmerking. Schets 170.

Eindelyk, onze algemeene voorgestelde Reegels voor de Piedestallen, kunnen niet altyd in alle gevallen achtervolgd worden; men moet somtyds hun hoogte of breedte veranderen, om dezelve overeen te brengen met de deelen die ze vergezellen; by voorbeeld, het Piedestal A moet de breedte gegeven worden, gelyk aan de twee Bazimenten der Pylasters die 'er door gedraagen zyn; en het naakt van het Piedestal B moet slechts zoo breed zyn als het naakt der twee Pylasters die hetzelfde draagen.

Ook ziet men hoe de achteruitwykende gedeeltens EF de breedte van de Impost Stylen GH gelyk zyn; dat de Balustraaden EI niet wyder is als de oopening der Poort GK op dat het lichaamelyke booven het lichaamelyke en het oopene booven het oopene bevonden word.

Dat de deelen die tot het zaamenstellen van een Gebouw behooren, den een om den ander gemaakt moeten worden. Schets 171.

Wanneer men een Gebouw maakt, by voorbeeld een Kerk; moet men in 't oog houden, welke deelen door den Schrynerwerker gemaakt, het Gebouw noodwendig moeten vergezellen, en zorgen dat de geheelen Ordinantie, het zy Metzel of Timmerwerk alleen het werk schynt van een eenige en verstandige Onderneemer, andersints stelt men zich bloot, niets dat goed is te maaken, gelyk zulks dikwils gebeurd, wanneer de Bouwmeester en Timmerman, yder haar byzondere gedachten volgen; by voorbeeld, is het niet een onreedelyke zaak, te zien dat de Bazimenten van een groote Orden, het zy Colonne of Pylasters, in een Kerk door Gestoeltens, Biechthuysjes enz. bedekt worden? het booven gedeelte van verscheiden grooten Pylasters te zien verschynen booven een klyne Balustraaden, verheeven zitplaats enz? 't is onnoodig te zeggen dat het prachtige

tige Gestoeltens zyn; dat een verheeven zitplaats een Meesterstuk der konst is, niemand zal dit tegenspreken; doch het zyn fraaije Werken die flegt geplaatst, andere van meerder aangelegendheid verbergen.

De Gestoeltens en zelfs de Kapellen, kunnen, gelyk men hier ziet, geplaatst worden in het Voetstuk of Piedestaf van een grooten Orden; alwaar men ook zeer geschikt een verheeven plaats of Muzyk Choor maaken kan.

In de Kerken der Kloosterlingen, kan het Zangchoor van de (*) Buik der Kerk, onderscheiden zyn, zoodaanig dat de Ordinantie van den een, geen de minste verbindtenis met den andere heeft; gelyk men een voorbeeld ziet aan RR. *Peres de l'oratoire Rue Saint. honoré*: en in dit geval kunnen de Stoelen der Kloosterlingen de Ordinantie van het Choor, en Colomne of Pylasters de Ordinantie van de Buik der Kerk uitmaaken.

Wat aanbelangt de Biechthuysjes deezen kunnen tusfchen de Kapellen of in de Kapellen zelve geplaatst worden.

Waarneeming. Schets 173.

De oopene Galleryën die in de hoogte van een en dezelve grooten Orden boven elkander geplaatst worden, gelyk PALLADIO eenige voorbeelden gegeven heeft, zyn niet naavolgenswaardig: ziet het Figuur A in deeze Plaat.

Waarneeming.

Het maaken van Balustraden tusfchen Colomne die zonder Piedestallen zyn, moet men vermyden; want men bevind dezelve zonder de minste geschikte welstand: ziet Figuur B in dezelve Schets.

Waarneeming.

Men moet geen twee onderscheiden Ordinantiën in elkander plaatzen, by voorbeeld een klyne in een grooten, om zoodoende maar een enkele zaamen te stellen, gelyk op verscheiden plaatzen: ziet Figuur C dezelve Plaat.

Waarneeming.

Colomne van onderscheiden grootens en verschillende Ordens, moet men niet

(*) Door Buik der Kerk, verstaat men de ruimten die tusfchen het Choor en de daar teegenover geplaatste Ingang of Portaal der Kerk gevonden word.

neevens elkander plaatzen; want dezelve kunnen niets dan een zeer onaangenaam verschil veroorzaaken.

Waarneeming.

Wanneer men aan een gebouw dat reeds gemaakt is, een gedeelte by wil voegen; by voorbeeld een Paviljoen, moet men zich wachten het zelve van een andere orden te maaken, als het overige van het Gebouw; op dat het bygevoegde, van dezelve Bouwmeester die het overige geordineerd heeft, schynt gemaakt te zyn: of in een woord, het bygemaakte moet, zoo veel moogelyk is, overeenkoomen met de geheelen ordinantie.

Waarneeming.

Nimmer zoude ik in een platfond, en noch minder in een rond gewelft, een Orden van Colonne laten schilderen of verbeelden; want voor een klyne plaats of enkel oogpunt, van waar zoo een ordinantie zyn goede werking doet, heeft men een oneindig getal andere, van waar men niets dan een wanschaapen en uit het lood staande ordinantie zien zoude, ten zy dat het wulft zeer hoog is, en in een beslooten plaats; gelyk by voorbeeld het opperste van een Coepel.

Waarneeming.

Een verstandig Bouwmeester moet nooit in zoodaanige verheeye plaatsen eenig historisch onderwerp, dat op de aarde toepaslyk is, laten schilderen, doordien ze 'er niet welvoeglyk zyn. Indien het in de Coepel van een Kerk is, kan hy 'er in laten schilderen, oopen heemels, een glorie, een verryzenis, eenige Heiligen door Engelen opgevoerd; in een woord, eenig op den Hoemel toegepast onderwerp: doch hy kan 'er wel menschen vertoonen, die op een balustraden rustende, naar de heemel zien, of beschouwen het geen dat beneden gebeurd.

Wanneer een Bouwmeester geen ervaaren Schilder heeft, om dusdanige onderneeminge ter uitvoer te brengen, zal hy veel beeter doen, zich aan fraaije verdeelingen, van welgeschikte vakken te bepaalen, die zeer ryk kunnen zyn, en altoos meerder cieraad uitmaaken als een slegt geschilderde Historie.

177
NIEUWE ZAAMENSTELLING
V A N E E N
FRANSCH E O R D E N.

Schets 174.

Ik geef aan deeze Orden zoo veel teederheid, sierlykheid en rykheid, als ik dacht te kunnen doen, zonder in het buitenspoorige te vervallen.

De Colom heeft 20—5 hoogten, het Piedestel 6—22, het Hoofdstel 4—15: zoo dat het Piedestel de hoogte omtrend van een derde der Colom is, en het Hoofdstel 16 minuten minder als een vierde; maakende dus de geheel en Orden de hoogte uit van 31—12.

De Cieraaden van het Capiteel zyn, drie Leliën aan ieder zyde, met palm-takken en het zinnebeeld van Vrankryk, het welk een Haan is; waapentuigen daar onder, en een lier onder ieder der hoeken van het Abacus, het geen met elkander zoo veel zinnebeeldige Cieraaden zyn, dat oordeelkundige zonder moeiten dezelve zullen uitleggen.

De Ornamenten van het Fries, zyn kroonen met een zon in het midden, 't welk doet zien, dat deeze Orden toegewyd is, aan de heerlykheid onzer onvergelykelyke Monarch.

In de uitvoering, zou deeze Orden een allerschoonste en edelste werking doen, ik heb 'er een model, in Relief van gemaakt, het welk buitengemeen voldoet.

E I N D E.

B L A D W Y Z E R

Der voornaamste deelen van deeze Verhandeling.

E E R S T E A F D E E L I N G.

Van de Bouwkunde in 't algemeen	bladz. 1
Van de schoone Bouwkunst of eedele Manier van Bouwen	2
Van de Weetenschappen die 'er vereischt worden, om een goed Bouwmeester te zyn	3
Van de Ordens der Colomne	4
Van de Onderscheiden Ordens der Colomne	4
Over de onderscheiden manieren op welke de vyf Ordens zyn ver- handeld, met aanmerkingen op die van Vignola en Palladio.	7

T W E E D E A F D E E L I N G.

Van de Tuskaansche Orden	11
Van de tweede Tuskaansche Orden	17
Van de Dorische Orden	17
Van de Jonische Orden	24
Van de Romeinsche Orden	29
Van de Spaansche Orden	33
Van de Corintische Orden	36

D E R D E A F D E E L I N G.

Over de Pylasters	41
-----------------------------	----

V I E R D E A F D E E L I N G.

Van de geflingerde Colomne	47
Van de Zinnebeeldige Colomne en menschelyke Gedaantens	49
Van de Cariatides of Vrouwenbeeld Colomne	49
Van de Persische Colomne	51
Van de Thermen	52
Van de Arkadens of Boogstellinge door Colomne gedraagen	52
Van	Van

92 **B L A D W Y Z E R.**
 Van de Attifche Orden . . . . . bladz. 53

V Y F D E A F D E E L I N G.

Van de faamenvoeging der onderscheiden Ordens 55

Z E S D E A F D E E L I N G.

Van de Poorten of Deuren 63
 Van de Raamen of Couzynen 66
 Van de Frontespitzen 69
 Van de Nifchen 73
 Van de Standbeelden 75
 Van de Pyramidens 76

Z E V E N D E A F D E E L I N G.

Van de Balusters en Baluftraadens 78
 Van de Balcons 80
 Van de Stoepen 81
 Byzondere Waarneemingen 83
 Nieuwe Zaamenftelling van een Fransche Orden 90

O E R E N D E E R D E A F D E E L I N G.

Van de Boogfchietende Colonne 93
 Van de Kruisfchietende Colonne en maffelijke Gebouwen 94
 Van de Arabifche of Moerwefche Colonne 95
 Van de Arabifche Colonne 96
 Van de Ionen 97
 Van de Arabifche of Boogfchietende Colonne 98